

NADER

DANKBAAR
GEREFORMEERD

#4

JAARGANG 31
APRIL 2024

BEKEKEN

WOORD & WERELD MAGAZINE

Leven in de onvoltooide tijd

- Helder licht in een duistere wereld
- De route van een deputatenrapport
- Catechese en de catechismus

Redactioneel

Als ik dit Redactioneel schrijf is het bijna Pasen. In het nieuws gaat het over de moordaanslag in Moskou, het zoveelste voorbeeld dat we leven in een wereld vol oorlog, dood en duisternis. Maar de Heer is opgestaan. We hebben uitzicht op een wereld vol van nieuw leven, vrede en gerechtigheid!

In de duisternis van onze wereld straalt het heldere licht van Gods Woord. Anne van der Sloot spoort in de rubriek Schriftlicht - hoe goed past die naam - ons aan om in dat licht te leven.

Soms is dat Woord moeilijk te begrijpen. Dan moeten we het niet op een zijspoor zetten, maar geduldig blijven luisteren totdat het licht in ons opgaat. Dat geldt ook bij de bezinning op de NGK-synode over homoseksualiteit. Jan Wesseling schrijft er nogmaals over. Wilco Veltkamp bespreekt de vraag hoe de rechtvaardiging – het hart van het evangelie – in zijn werk gaat. Is het een gepasseerd station of blijft het actueel totdat we de volmaaktheid hebben bereikt?

Hoe laat je het licht van het evangelie stralen in een taal die geen woord kent voor een kernbegrip van het evangelie? Rufus Pos put voor de Column uit zijn ervaring als zendeling in Irian Jaya. En hoe geef je het licht door aan een nieuwe generatie? In de rubriek Gelezen aandacht voor twee catechisatiemethoden en een jeugdroman.

Ik begon met het uitzicht op de nieuwe wereld. De bijdrage van Martin Goudriaan gaat over de zevende belijdenis uit ons Credo: de terugkomst van onze Heer in zijn volle glorie. Die schitterende dag mogen we verwachten. Dit nummer stimuleert om in die verwachting te leven.

Hans van der Jagt

122

REDACTIONEEL

HANS VAN DER JAGT

123

SCHRIFTLICHT

Gods Woord: glashelder

ANNE VAN DER SLOOT

126

ACTUEEL

Sluiproute of dwaalspoor?

JAN WESSELING

131

COLUMN

Barmhartigheid

RUFUS POS

132

THEMA

Leven in de onvoltooide tijd

Over de rechtvaardiging door het geloof

WILCO VELTKAMP

137

LEER EN LEVEN

De hoogste glorie van Christus

MARTIN GOUDRIAAN

141

WOORWAARDE

Angst en ontzag

EGBERT BRINK

144

GELEZEN

• Spiegel van kerk-zijn in 2024

LAURENS SNOEK

• Gods Woord op nummer één in de catechese

BART VAN EGMOND

• De catechismus: antwoord op alledaagse geloofsvragen

WILMA VAN DER JAGT

154

UIT ANDERE BLADEN

Hoe de christelijke zuil van het politieke toneel verdwijnt

LEO BEZEMER

160

GEDICHT

Na de bevrijding. J.C. Bloem

BAUKE SELDENTHUIS

*Nieuw licht
op een bijbelgedeelte*

BEELD
WIKIMEDIA

Gods Woord: glashelder

En wij hebben het profetische woord, dat vast en zeker is, en u doet er goed aan daarop acht te slaan als op een lamp die schijnt in een duistere plaats, totdat de dag aanbreekt en de morgenster opgaat in uw hart.

(2 Petrus 1:19, HSV) ▶

Duccio di Buoninsegna, *De transfiguratie van Jezus*

Is de boodschap van de Bijbel helder of onduidelijk? Is de Bijbel een duistere grot¹ of een lamp, een helder licht voor onze voet? Niet weinigen zeggen vandaag: de Schrift is onvolledig en we treffen er veel onduidelikheden en ongerijmdheden aan. Petrus laat een ander geluid horen: het profetische woord is vast en het is een lamp die schijnt in een duistere plaats.

Petrus weet heus wel dat in de brieven van Paulus een en ander moeilijk is te verstaan (2 Petr. 3:16). Maar dat doet geen enkele afbreuk aan zijn boodschap dat Gods Woord een helder licht is.

Vervulling van voorzeggingen geeft zekerheid

Maar waarom is Petrus daarvan zo zeker?

Hij wijst ons op wat hij als oor- en ooggetuige op de berg van de verheerlijking heeft gehoord en gezien. Petrus was opgegroeid bij Gods voorzeggingen door de profeten over Jezus' glorierijke komst. Het Oude Testament staat daar vol van. Denk aan die bekende voorzegging van Bileam over de ster die in Jakob zal opkomen, de Messias, Israëls Koning van de eindtijd (Num. 24:17). Maar wat Petrus op de berg hoorde en zag overtreft verre die *voorzegging*. Samen met Jacobus en Johannes zag hij Jezus de Mensenzoon in heerlijkheid!

Dát maakt dat Petrus verklaart: wij weten nu des te zekerder dat de woorden van de profeten in het Oude Testament volstrekt betrouwbaar zijn. Wij hebben *de vervulling* ervan gezien en gehoord in Christus' glorievolle komst op aarde.

En daarom kan Petrus zeggen: wij hebben u geen fabels verkondigd, maar wij hebben u Christus gepredikt, wiens komst door de profeten was voorzegd.

Ook de Geest geeft zekerheid

In die Christus heeft God ons alle schatten van zijn Koninkrijk gegeven. Hij is de Middelaar. Hij is voor ons mens geworden (Kerst), heeft geleden en is gestorven aan het kruis (Goede Vrijdag), is opgestaan uit de dood (Pasen) en ten hemel opgevaren (Hemelvaart). Zijn komst was glorierijk, vooral vanwege de vruchten die zijn werk ons heeft opgeleverd.

In Hem werden wij verzegeld met de Geest van Pinksteren, 'de Heilige Geest van de belofte, die het onderpand is van onze erfenis' (Ef. 1:13,14, HSV). Die *verzekert* ons dat wij in Christus bevrijd zijn van zonde, dood, duivel en hel, ja, met de Vader verzoend zijn en als zijn kinderen aangenomen, en dat we eenmaal door Hem in de hemel worden opgenomen. En *daarom* komen we met de Bijbel niet bedrogen uit.

De Bijbel is een helder licht

Petrus heeft de *hele* Schrift gepredikt, het Woord van de belofte aangaande Christus én van de vervulling. Juist dat samengaan van belofte en vervulling laat zien dat de Bijbel geen donkere grot is, maar een helder licht. En daarom dringt Petrus er bij ons op aan om daarop ons volle vertrouwen te stellen. Hij houdt zijn lezers, ook u en mij, voor: 'U doet er goed aan uw aandacht (altijd) daarop gericht te houden, als op een lamp die in een donkere ruimte schijnt'. Altijd, steeds, zo benadrukken de NBV04 en NBV21, ook dus als zich problemen voordoen in het verstaan van de bijbelse boodschap! Dan moeten we niet – zogenaamd uit bescheidenheid, omdat de kerk nogal eens gefaald heeft in het goede verstaan van de Bijbel – zeggen dat de Bijbel een stapje terug moet doen. Nee, ook bij verschil van inzicht over het verstaan van de Bijbel is de aan-

**Petrus heeft
de hele Schrift
gepredikt,
het Woord van de
belofte aangaande
Christus én van
de vervulling**

beveling van Petrus duidelijk: houdt *altijd* uw aandacht op de Schriften gericht, als op een lamp die in een donkere ruimte schijnt.

In ons is duisternis

Petrus gebruikt hier een opvallend woord, dat zowel ‘duister’ als ‘vervuild’ betekent. Hij herinnert daarmee aan de intrede van het geestelijke en morele verval in deze wereld. Als gevolg

ons met niets dan duisternis achter. [...] Christus heeft ons Zijn licht niet op die manier willen schenken, dat er in Zijn Woord nog een donker stuk overbleef’.

Luther onderstreepte daarmee Petrus’ oproep om acht te blijven geven op Gods Woord, ‘totdat de dag doorbreekt en de morgenster opgaat in uw harten’. Je kunt wat Petrus hier zegt

Evangelie met waar geloof aannemen breekt het licht van de nieuwe dageraad door en gaat de morgenster op in onze harten (vgl. HC Zondag 31, antw. 84). Maar door het woord ‘morgenster’ te gebruiken geeft Petrus ons ook uitzicht op een nog heerlijker toekomst, als Jezus komt als de blinkende Morgenster uit Openbaring 22:16 en de duisternis volkomen uit ons hart en verstand zal verdrijven.

Luther onderstreepte Petrus’ oproep om acht te blijven geven op Gods Woord, ‘totdat de dag doorbreekt en de morgenster opgaat in uw harten’

van dat verval, van de zonde, hebben wij nog dagelijks te kampen met een verduisterd verstand en hart. Het besef daarvan kan ons helpen om niet gedeelten van de Bijbel af te doen als duister of ongerijmd. Dan plaatsen we de Bijbel in de beklagdenbank alsof deze een duistere grot is. Nee, laten wij in rekening brengen dat ‘ook de wedergeborenen, zolang zij op aarde leven, met de overblijfselen van de duisternis te maken hebben’ (Kanttekeningen bij de Statenvertaling op 1 Petr. 2:9 en Rom. 7:22-26). God gaf ons zijn Geest, maar wij mogen niet onze verlichting door de Geest tegenover Gods Woord stellen. Ook zij die geloven hebben nog verlichting van de Bijbel nodig.

Acht slaan op het heldere Woord

Voor Luther was dit reden om te zeggen: ‘Wie de volmaakte helderheid en evidentie van de Schrift ontkent, laat

vergelijken met uitdrukkingen als: ‘Strijd, totdat je overwonnen hebt’, of ‘Loop door, totdat je op de plaats van de bestemming aangekomen bent’. Dus niet halverwege ophouden! Nee, ook bij de hardnekkigste moeilijkheden in het verstaan van de Bijbel moeten we ons geduldig blijven richten op het rechte verstaan van de Schrift. En ervoor oppassen niet ons eigen licht in de lantaarn van Gods Woord te ontsteken. Het past ons geduldig te zijn, totdat het licht van de morgenster doorbreekt in onze harten en wij door Woord en Geest uit de greep van verwarring en duisternis verlost worden.

Uitzien naar de volkomen vervulling

De morgenster is de ster die de nieuwe dag aankondigt. In de natuur is dat de planeet Venus. Als Venus aan het firmament verschijnt is de nieuwe dag nabij. Zo vaak wij de belofte van het

Vandaag hebben we – ook al schuilen we in geloof bij onze Heer Jezus en is het licht van Christus in onze harten doorgebroken – elke dag nog met duisternis als gevolg van de zonde te kampen. Maar als eenmaal op de jongste dag de blinkende Morgenster opgaat in onze harten, breekt de nieuwe dag aan waaraan geen einde meer komt. Dan gaat ons geloven over in aanschouwen, en zullen wij God kennen zoals we zelf door God gekend zijn. Een heerlijke dag zal dat zijn. Maar ... tot die dag geldt Petrus’ oproep, dat we altijd gericht moeten blijven op het profetische Woord. Op Gods Woord, dat in helderheid het zonlicht verre overtreft, en dat onze harten tot Christus Jezus bekeert. ■

1 Het beeld van de grot ontleent ik aan Erasmus. Luther wijst daartegenover op de heldere uitstraling die de Schrift heeft in de bediening van het Woord, zie: C. Trimp, *Het leerambt niet verspeelen, De uitstraling van de Schrift in de bediening van het Woord*, Kamper Bijdrage XXXII, De Vuurbaak, Barneveld, 1993.

Sluiproute of dwaalspoor?

Het is een sterke bewering van Wolter Rose: het NGK-studie-deputaatschap 'Homoseksualiteit in de kerk' wijst met het rapport *Ruimte en richting* de kerken een dwaalspoor.¹ Zo'n bewering vraagt om toetsing. Wijzen deputaten met hun 'ruimte- en richtinggevende adviezen' inderdaad een dwaalspoor?

In dit artikel probeer ik de redeneergang van deputaten op hoofdlijnen te volgen.

Vanwege de gevoeligheid wil ik herhalen dat de vraag niet is of je wel of niet compassie hebt met homo's en met hun wel en wee begaan bent. De vraag is evenmin of je hart voor hen hebt. Het hart van het probleem is de vraag of we bij het hen terzijde staan en liefdevol en veilig opvangen daadwerkelijk blijven opereren vanuit het '*Sola Scriptura, tota Scriptura en sola fide*'.² Dát is ten diepste waar Rose buik- en hoofdpijn van krijgt.

Bijbelse gegevens

Een betrekkelijk korte bespreking van de bijbelse gegevens – slechts 14 pagina's – brengt deputaten unaniem tot de conclusie dat de Bijbel uitsluitend in veroordelende zin schrijft over gelijkgeslachtelijke seks.

Toch adviseert de meerderheid van deputaten uiteindelijk om gelijkgeslachtelijke relaties van liefde en trouw met een seksuele dimensie toe te staan. Ook voor deze broeders en zusters kan de toegang tot het avondmaal en de ambten opengesteld worden.

Ervaringen en meningen

Veel ruimte is er door het hele rapport heen voor ervaringsverhalen van LHB'ers, voor overtuigingen van voorgangers en gemeenteleden en voor diverse theorieën en ideeën – 'toon-aangevende opvattingen binnen kerk en theologie' (101). Inzichtgevend, leerzaam en behartigenswaardig. Maar het gaat om 'zeer uiteenlopende visies' en alles bij elkaar heeft het iets van een vergaarbak van menselijke meningen en ervaringen. Met alle risico's van dien.³

Veel ruimte is er door het hele rapport heen voor ervaringsverhalen, overtuigingen, theorieën en ideeën. Maar het gaat om 'zeer uiteenlopende visies'

Drie lenzen

Deputaten schrijven dat ze intens gezocht hebben 'naar richting, in de Bijbel en voor Gods aangezicht' (7). Ze hebben het vertrouwen 'dat de Bijbel, dat Gods Woord en Geest, ons als gemeente van Christus zullen helpen om in de steeds veranderende omstandigheden de weg te vinden' (35).

Volgens deputaten is er ordening aan te brengen in de vele visies door ze onder te brengen bij een van de drie lenzen (of kijkrichtingen) waardoor christenen naar homoseksualiteit zouden kijken: die van de scheppingsorde, van de gebrokenheid en van de variatie.⁴

Bij de eerste lens gaat het om een blijvend geldige *morele orde*. Belangrijk zijn noties als gehoorzaamheid, reinheid, kuisheid, bekering, zelfbeheersing, volharding, strijd en kruisdragen. Gelijkgeslachtelijk seksueel verkeer is zonde.

De tweede lens heeft vooral oog voor de *gebrokenheid* waarvan homoseksualiteit het gevolg is. Niet Gods heiligheid en de geboden staan centraal, maar God zelf, die mensen voorthelpt op hun weg door het gebroken bestaan. Er is ruimte voor gelijkgeslachtelijke relaties in liefde en trouw.

Bezien door de lens van de *variatie* maken homoseksualiteit en andere varianten van gender en seksualiteit deel uit van Gods goede schepping en vormen een verrijking. Morele eisen worden allereerst gesteld aan de gemeente: gerechtigheid, vrijheid, liefde en verdraagzaamheid.

Elke kijkrichting zou waardevolle inzichten opleveren en het is 'de kunst om deze mee te nemen in een bijbelse benadering, zowel ethisch als pastoraal' (74).

De route

Welke route hebben deputaten gevolgd ván het bijbelse spreken náár hun adviezen? Hun benadering rust op twee steunpilaren.

Allereerst stellen zij dat homoseksualiteit een eigentijds verschijnsel is dat de Bijbel zo niet kent' (108). En: de Bijbel gaat in de concrete teksten voorbij aan het diep-menselijke verlangen dat LHB'ers hebben.

Op aangeven van Mudde wordt dan voor hen het uitgangspunt 'hoe we door de Bijbel als geheel de HERE God zelf leren kennen, in zijn karakter'. Dat karakter 'kan zich ook in een homoseksuele relatie weerspiegelen, niet minder dan in een heteroseksuele'. En als barmhartige God overvraagt Hij de mens die stukloopt op de gebrokenheid van het bestaan niet. Hij legt geen ondraaglijke lasten op (108): 'Wanneer de

gemeente (...) de mogelijkheid ontnemt om een relatie van liefde en trouw aan te gaan, dan ontnemt zij (...) de mogelijkheid om hier op aarde tot groei en bloei te komen (...). Zo echter hebben we de Here Jezus Christus en God de Vader niet leren kennen'.

Deze uitgangspunten leiden ertoe dat voor deputaten de lens van de gebrokenheid belangrijker is dan die van de scheppingsorde. In hun uiteindelijke advies blijkt ook de lens van de variatie een belangrijke rol te spelen: homoseksualiteit als verrijkende 'seksuele minderheidsvariant', die een bijzondere gave is voor de gemeente.

Wezenlijke vragen

Is de belangrijkste 'steunpilaar' van deputaten wel solide? Dat is de eerste vraag die opkomt naar aanleiding van het deputatenrapport. En wordt niet te gemakkelijk beweerd dat de Bijbel voorbijgaat aan het diepmenselijke verlangen dat LHB'ers hebben? Gods Woord zegt immers van meet af aan: 'het is niet goed wanneer een mens alleen blijft' (Gen. 2:18).

- 1 Zie mijn artikel 'Een alarmerende hartenkreet' in het vorige nummer van *Nader Bekeken*, jrg. 31, maart 2024, nr.3, p. 86-90.
- 2 Rosaria Butterfield onderscheidt in haar boek *Five lies of our Anti-Christian Age* tussen 'acceptance (de acceptatie van een persoon), approval (de goedkeuring van het gedrag van de persoon), sympathy and empathy. 'Empathy is dangerous because if the highest form of love is standing in someone else's shoes, no one is left standing in a place of objective truth. If someone is drowning in a river, jumping in with him may break up his loneliness, but having two drowned people produces an even greater problem.') https://thinktheology.co.uk/blog/article/five_lies.
- 3 Het gevaar is dat we 'met mooie woorden ten diepste het Woord van God naast ons neerleggen' (Wolter Rose, 156). Ook prof. dr. H. van den Belt waarschuwde onlangs tijdens een lezing (waaruit ik onder dank een enkele keer citeer): 'Hoezeer emotie, beleving en ervaringsverhalen ons ook kunnen raken, laat emotie niet normerend worden!' De essentie van deze lezing zal ook te lezen zijn in zijn boek *Geestspraak, Hoe we de Bijbel kunnen verstaan*, dat naar verwachting eind april verschijnt.
- 4 Deze gedachte ontlent deputaten aan de Amerikaanse psychiater Mark Yarhouse. Hij stelt dat christenen het thema genderdysforie benaderen vanuit verschillende 'frameworks' (kaders). Theologisch conservatieve christenen zouden kiezen voor het *integrity framework*, dat uitgaat van de heelheid (integriteit) van het lichaam en de morele kant van de problematiek benadrukt, orthodox-evangelische christenen voor het *disability framework*, dat genderdysforie beschouwt als een ziekte of handicap waaraan je geen morele kwalificaties kunt verbinden, en liberale christenen voor het *diversity framework*, dat diversiteit van genderidentiteiten beschouwt als een verrijking.

Desondanks geeft de Bijbel nergens ruimte voor gelijkgeslachtelijke relaties *met een seksuele dimensie*. Wezenlijke vragen zijn ook te stellen bij de insteek vanuit Gods karakter, bij het frame van de drie lenzen, en bij de wijze van redeneren en argumenteren.

Gods karakter

Geven deputaten wel een goed beeld van Gods karakter? Ze leggen eenzijdig alle nadruk op zijn barmhartigheid.⁵ Maar zo vervormt het beeld. Onze HEER openbaart zichzelf toch ook in zijn heiligheid, heerlijkheid, grootheid, zuiverheid en zijn grondige afkeer van wat niet spoort met zijn bedoeling? Hij kan zelfs 'een verterend vuur' zijn (Deut. 4:24; 5:25; Hebr. 12:29). En de Geest is méér dan liefde, vrede en zachtmoedigheid. Als *heilige* Geest wordt ook Hij gesymboliseerd door (zuiverend én verterend) vóúr (Matt. 3:11; Hand. 2:3). Hij bindt de strijd aan tegen de praktijken van onze eigen natuur (Matt. 15:18-20; Gal 5:17 e.v.).

De belichting vanuit 'Gods karakter' is behalve eenzijdig ook willekeurig. Waarom bijvoorbeeld niet aangesloten bij de kerntaak van de Geest, die ons vernieuwt naar het evenbeeld van Jezus Christus? Of waarom niet gekozen voor een sterkere gerichtheid op de eeuwige toekomst en Gods koninkrijk, in plaats van op 'groei en bloei' in het hier en nu? Deputaten schrijven immers zelf: 'Door niet de vervulling van persoonlijke behoeften op de eerste plaats te zetten, maar eerst Gods koninkrijk en zijn gerechtigheid te zoeken, zijn celibatair levende broers en zussen tot zegen van de gemeente van Christus en daarvoor tevens een voorbeeld' (124). Je leven aan Jezus Christus verliezen, je eigen wil verloochenen, je kruis op je nemen: het is van levensbelang voor elke volgeling van Jezus Christus (Matt. 16:24). Moeten we sowieso – zo ook Van den Belt – niet toe naar een herwaardering van het celibataire, single leven, als een volwaardige levensbestemming? (Zie 1 Kor. 7:25 e.v.)

Het frame van de drie lenzen

De drie lenzen bedoelen diverse kijkrichtingen te ordenen, maar ze beperken en framen ook en doen geen recht. De lenzen vormen niet alleen een gekleurde bril om naar de diverse visies te kijken, maar typeren ook de kijkers als moralistisch, empathisch, dan wel verdraagzaam.

De morele noties die verbonden worden aan de lens van de *scheppingsorde* geven bijvoorbeeld de indruk dat wie door deze lens kijkt niet weet van compassie, empathie, vrijheid, liefde en gerechtigheid. Dat is vreemd. Alsof de ordening in de schepping beperkend en streng is, terwijl die teruggaat op Gods wijze, liefdevolle en heilzame *scheppingsbedoeling*, ook met de mens als mannelijk en vrouwelijk. Hier had het karakter van God bij betrokken moeten worden, want in zijn schepping schitteren zijn deugden! Deputaten ontkennen dat niet, maar het wordt afgezwakt met een citaat, waarin gesproken wordt over de 'scheppingsordening' als een 'in beton gegoten structuur' (91, n. 133). Maar onze Verlosser, door wie alle dingen geworden zijn (Joh. 1:3!), grijpt zelf meermalen terug op het heerlijke begin. Er is geen gespletenheid in God en geen tweestrijd tussen de Vader en zijn Zoon. Het huwelijksverbond dat God gaf als afspiegeling van de liefdesverhouding tussen Christus en zijn gemeente speelt geen rol in het rapport. Als meerwaarde van het huwelijk rest *uitsluitend* 'het vermogen om kinderen te verwekken'. Kortom, van de opgetogen paradijssfeer klinkt in het rapport weinig door. Het citeert zelfs De Bruijne, die betwijfelt of er wel een ongerepte staat heeft bestaan (86).

De lens van de *gebrokenheid* legt de nadruk op empathie. Maar de term 'gebrokenheid' zonder meer manoeuvreert mensen gemakkelijk in de rol van slachtoffer: 'het is je overkomen'. Hier ontbreekt het besef wat 'zonde' in zijn meest basale betekenis is: 'Gods bedoeling missen'. Ook dat geldt ieder mens van vlees en bloed, hetero of homo. Illustratief is dat Psalm 139 wel wordt aangehaald ('je bent ten diepste een door God geweven wonder'), maar Psalm 51 niet ('in ongerechtigheid ben ik geboren; in zonde heeft mijn moeder mij ontvangen').

Volgens deputaten overvraagt God niet. Maar volgens onze belijdenis houdt Hij vast aan zijn paradijselijke bedoeling (HC Z. 4) en laat Hij ons zijn goede richtlijnen aanzeggen, al kan niemand ze volbrengen. Daardoor leren we steeds meer onszelf peilen, de gerechtigheid *in Christus* zoeken (HC 44) en verlangen om naar zijn beeld vernieuwd te worden. Dat is – ongeacht je geaardheid – de veilige ruimte van Gods genade.

De lens van de variatie lijkt zicht te bieden op homoseksualiteit vanuit de aanname dat die in de schepping meekomt – als er al van schepping sprake is. Er leeft vaak een diep verzet tegen alles wat naar uitsluiting neigt en men vindt het pijnlijk en denigrerend om gelijkgeslachtelijke seksuele relaties als ongelijkwaardig te zien. Maar dat homoseksualiteit een natuurlijke variant in de goede schepping (met al zijn variatie!) is, strookt niet met de boodschap van Jezus en zijn dienaar Paulus.

De lens die ontbreekt

De trits 'scheppingsorde, gebrokenheid en variatie' klinkt wellicht vertrouwd, maar schetst een wezenlijk ander kader dan dat van (goede) schepping, zondeval, verlossing en het herstel van alle dingen. Dat meer bijbelse kader geeft ons een scherper zicht, omdat we door die lens Jezus Christus helder in beeld krijgen: als Middelaar tussen God en mensen voor homo's en hetero's, als Aanwezige bij de goede schepping, als onze Leermeester en Leidsman (Hebr. 12:2) inzake huwelijk en seksualiteit, als voorbeeld en identificatiefiguur. Als degene die in onze plaats volmaakt leefde. Als degene die ons leven – vaak tegen de verdrukking in – in Hem tot groei en bloei laat komen (Kol. 2:6-7; Ef. 4:15). Als degene die wij liefhebben en die ons een onuitsprekelijke, hemelse vreugde geeft (1 Petr. 1:8). Maar die lens is in het rapport op z'n minst erg beslagen. Het levert ook een pijnlijk spiritueel gemis op.

Onbevredigende argumentatie

Deputaten verklaren dat het een zoektocht is om de weg te vinden. Begrijpelijk. Maar ik kan me niet aan de indruk onttrekken dat het rapport met een zekere graagte ergens naartoe werkt. Gemaakte keuzes hebben regelmatig iets willekeurigs en sturends. De complexe problematiek wordt op voorhand al op een wat suggestieve manier in het verlengde geplaatst van culturele emancipatieprocessen van slaven, arbeiders, vrouwen en nu dan ook LHB'ers (p. 31, 35). Bij de bijbelse verkenning wordt zo veel genuanceerd, gerelativeerd, geneutraliseerd of geproblematiseerd dat de zeggingskracht van concrete teksten onzeker of onduidelijk wordt. Gaandeweg raakt het Woord van God genuilkorfd en zegt het weinig meer. Rose geeft zelfs aan dat het totaal-onderwijs van Jezus Christus en zijn apostelen aangaande huwelijk en seksualiteit op een zijspoor gerangeerd wordt (77, 148). Op het meest wezenlijke punt wordt gewerkt met het argument vanuit het stilzwijgen. Dat het in de Bijbel niet gaat over seksuele oriëntatie en identiteit, wil niet zeggen dat homoseksuele oriëntatie niet aanwezig of bekend was. Toch is die gedachte een van de dragende pijlers onder de deputatenadviezen. Regelmatig worden er *mogelijkheden* geopperd, terwijl in het midden blijft of ze ook *werkelijkheid* zijn. Zo geven deputaten aan dat A.L.Th. de Bruijne opmerkt dat het *denkbaar* is, dat in

de homoseksuele oriëntatie en identiteit 'een nadere variatie binnen het kader van man-zijn en vrouw-zijn naar ons toekomt' (57). Er is zoveel 'denkbaar', maar is het daarom ook waar? Ook zou het mogelijk zijn dat er bij de schepping geen sprake was van een tweedeling man-vrouw. Want Genesis 1 spreekt weliswaar in woordparen (licht-donker, man-vrouw, aarde-zee), maar er zijn allerlei tussenvormen (bijv. dageraad en zonsondergang). 'Naar analogie' daarvan zouden ook varianten binnen het spectrum van gender en menselijke seksualiteit deel uitmaken van Gods goede schepping (82). Het is een aanname. Maar Jezus Christus sprak onmiskenbaar andere taal. En Paulus ook.

Tegenstrijdigheden

Verschillende keren vallen de beweringen van deputaten niet goed met elkaar te rijmen. Enerzijds steunt het betoog op de gedachte dat het moderne concept van homoseksualiteit in de bijbelse tijd onbekend was (108); anderzijds wordt homoseksualiteit gezien als een geschapen en verrijkende minderheidsvariant, die 'wel degelijk deel uitmaakt van Gods goede schepping' (82, 95, 124). (Overigens: de laatste zienswijze trekt de dragende 'steunpilaar' onder de adviezen weg: homoseksualiteit is dan immers al vanaf de (eventuele) schepping bekend).

Enerzijds zijn celibatair levende broers en zussen, homoseksueel of niet, een voorbeeld en tot zegen van de gemeente (124); anderzijds kunnen homo's pas tot groei en bloei komen in een gelijkgeslachtelijke relatie, inclusief een seksuele dimensie. Enerzijds getuigen het sekseverschil en het design voor man- en vrouw-zijn in Genesis 2 van een wijsheid waarvoor God geprezen wordt (90), anderzijds zijn homorelaties minstens gelijkwaardig en vormen die wellicht zelfs een voorhoede (94). Mijns inziens wreekt zich hier het tamelijk willekeurige gebruik van drie tamelijk willekeurig gekozen lenzen. Het zicht valt tegen en levert een tegenstrijdig beeld op.⁶

5 Deze insteek kreeg al stevige kritiek op de Landelijke Vergadering van de NGK in 2015: 'een reductionistisch model' en 'kwetsbaar voor subjectieve invulling', waarbij het kleinere kwaad omgezet wordt in het kleinere goed, zie <https://www.onderwegonline.nl/5397-ngk-volgt-rapport-ambt-en-homoseksualiteit-niet>.

6 De bruikbaarheid van het model staat ook ter discussie vanwege gebrek aan bijbelse diepgang. Zie: <https://www.thegospelcoalition.org/themelios/review/costly-obedience> en <https://tottministries.org/understanding-gender-dysphoria-navigating-transgender-issues-in-a-changing-culture-by-mark-a-yarhouse/>.

Schat

Op elke bladzijde van het rapport klinkt compassie met onze homofiele broeders en lesbische zusters door. Ik deel die beweging. Ik deel ook het verlangen naar een kerk die veilig is, voor homo én hetero ... voor ieder mens.

Waarom dan toch dit artikel? Omdat een kerk alleen maar een veilige haven is wanneer het Woord van God, dat volledig is uitgesproken in Jezus Christus (Hebr. 1:2), onverkort stem krijgt en boven alles richtinggevend blijft.

De hele genderproblematiek waarmee we als kerk worden geconfronteerd is onderdeel van een krachtige ideologische strijd. In die complexe context is 'de ware schat van de Kerk het heilig Evangelie van de glorie én de genade van God' (Luther).

Diepere vragen

Bij deze zoektocht spelen op de achtergrond diepere vragen over allerlei onderwerpen, zoals: de schepping uit het niets, de ongeschonden staat van het paradijs, de aard van de bijbelse openbaring, het karakter van God, de aard en vormgeving van het werk van de Geest, de betekenis van het huwelijk tussen man en vrouw, de betekenis van seksualiteit en een celibataire levensstaat. Vragen die stuk voor stuk ons belijden raken. In het rapport komen ze nauwelijks in beeld, maar een synode kan er niet omheen. Ik voorzie echter dat de synode voor de maatschappelijke en pastorale druk zal zwichten en vanwege 'de uitdaging om (...) te bouwen aan een nieuwe inclusieve identiteit' (203) vergaande besluiten gaat nemen, zonder deze diepere vragen eerlijk onder ogen te zien en eerst goed te doordenken. Rose signaleert al hoe het pleidooi van deputaten een keus behelst waarin ervaring, intuïtie en emotie uiteindelijk de doorslag geven (148).

Biedt het rapport een sluiproute of een dwaalspoor? Rose vindt het laatste. Een sluiproute brengt je immers terug op de goede weg. Maar gebeurt dat hier? Wanneer de Bijbel zijn reputatie van toereikendheid en betrouwbaarheid verliest ... Wanneer het totaalonderwijs van Jezus Christus en zijn apostelen aangaande huwelijk en seksualiteit op een zijspoor terecht komt ... Wanneer we met mooie woorden feitelijk Gods Woord naast ons neerleggen ...

Hoe veilig is een kerk nog – voor hetero's én homo's! – waar het Woord van God niet meer onverkort stem mag krijgen? ■

**Het bijbelse kader van
(goede) schepping,
zondeval, verlossing en
het herstel van alle dingen
geeft ons een scherper
zicht, omdat we door die
lens Jezus Christus helder
in beeld krijgen**

BARMHARTIGHEID

Op Irian Jaya hadden we als zendingen de opdracht om gereformeerde kerken te planten. En daar hoorde dan ook bij dat we in de nieuwe gemeenten de ambten van ouderling en diaken zouden instellen. Maar je kunt natuurlijk niet jonge gelovigen roepen tot een kerkelijk ambt als je ze niet eerst leert wat een ambt is en wat een ambtsdrager namens de Here behoort te doen.

In dat kader vertelden we de aspirant-diakenen dat ze met de opbrengst van de collecten, naast de zieken bijvoorbeeld ook de weduwen moesten helpen. Vooral als ze ook nog jonge kinderen hadden. Weduwen waren immers uiterst kwetsbaar in een keiharde maatschappij waar honger en ondervoeding niet ongewoon waren. In deze samenleving konden mensen die geen direct nut meer hadden echt niet op veel medelijken rekenen. Vrouwen waren ook vaak afkomstig uit een andere stam, soms zelfs als oorlogsbuit.

Hoewel de aspirant-diakenen door heftig knikken aangaven dat ze best wel bereid waren weduwen niet te vergeten, gaven ze er in praktijk toch weinig blijk van erg enthousiast te zijn over dit specifieke onderdeel van hun taak. Dat gebrek aan enthousiasme kon ik eerlijk gezegd niet zo goed begrijpen. Want wat is nu fijner dan een kwetsbaar iemand te kunnen helpen met wat 'geld' uit de collecte

Regelmatig kwam ik in de piepkleine dorpjes, diep in het oerwoud, waar evangelisten die wij hadden opgeleid waren gestationeerd. Zo'n evangelist probeerde de mensen bij elkaar te krijgen om hen over de Bijbel te vertellen. Als ik in zo'n dorpje op bezoek was, kon ik niet gewoon een 'preek' houden in

het Indonesisch. De mensen hadden namelijk hun eigen stamtaal. Daarom maakte ik gebruik van een tolk die alles wat ik vertelde vertaalde in de stamtaal. Controleren of mijn woorden allemaal goed vertaald werden, was onmogelijk. Ik verstond werkelijk niets van wat de tolk van mijn woorden maakte. Maar op den duur viel het me wel op dat als ik het Indonesische woord voor 'barmhartigheid' of 'liefde' gebruikte, dit woord nooit vertaald werd. Ik hoorde dat woord altijd weer onvertaald terug in de verder voor mij onbegrijpelijke zinnen van de tolk. Blijkbaar was er in de stamtaal geen woord voor ons begrip 'barmhartigheid'. Dat zette me aan het denken. Zou het misschien zo zijn dat als in een taal geen woord bestaat voor 'barmhartigheid', er ook geen kennis is van 'barmhartigheid'?

Hierover sprak ik met mensen die al wat langer christen waren. Ze vertelden dat je in de oerwoudcultuur nooit iets geeft zonder er iets voor terug te verwachten. Dat betekent in feite dat geven altijd hetzelfde is als kopen. En toen viel bij mij het kwartje. Waarom hadden de diakenen in ons dorp er niet zoveel zin in om met een zak geld naar het huis van een weduwe te gaan? Dat was omdat in hun (oude) cultuur, die geen 'barmhartigheid' kende, iedereen zou denken: die man gaat alleen maar naar die weduwe om bepaalde diensten van haar te kopen. En die indruk was noch voor zo'n weduwe, noch voor de diaken een aantrekkelijk vooruitzicht.

U begrijpt: ik had weer preek- en lesstof voor maanden. En we stelden de regel in dat er alleen overdag en met z'n tweeën een bezoek aan weduwen mocht worden gebracht. ■

Zou het misschien zo zijn dat als in een taal geen woord bestaat voor 'barmhartigheid', er ook geen kennis is van 'barmhartigheid'?

LEVEN IN DE ONVOLTOOIDE TIJD

Over de rechtvaardiging door het geloof

‘Het is vreemd dat verloste kerkgangers wekelijks belijden schuldig te staan tegenover God,’ aldus de kop van een ingezonden in het Nederlands Dagblad in september vorig jaar.¹ In dat artikel maakt de schrijfster ons deelgenoot van haar verwarring en verontwaardiging. In een kerkdienst had de voorganger een van de schuldbelijdenissen uit het Gereformeerd Kerkboek gebeden.² Dat had bij haar veel losgemaakt.

Z

ijn wij werkelijk nog ‘geboren zondaars, van nature niet in staat het goede te doen, (die) Gods geboden overtreden en daarom schuldig (staan) tegenover God en onze naasten?’ ‘Ik dacht dat ik verlost was door Jezus’ lijden, sterven en opstanding. Dat ik daardoor een nieuw leven had gekregen, dat alles vergeven en vergeten was. (...) Maar nee, ik moest weer terug naar af (...) Ik raakte de kluts helemaal kwijt.’

Vergeving van de zonden is Gods vrijspraak

Terecht zegt de schrijfster dat er bij de vergeving van onze zonden sprake is

van een proces van vrijspraak. Voor een Christus-gelovige geldt immers dat hij door zijn offer vergeving ontvangt. Deze gelovige stelt zijn vertrouwen op Christus, belijdt Hem als zijn Zaligmaker en smeekt God om vergeving van zijn zonden. Dan zegt de HEE-RE: ‘Mijn Zoon heeft jouw schulden afbetaald. Ik vergeef je al je zonden!’ Zo wordt de zondaar vrijgesproken van de straf op zijn zonden en schuld. Wij noemen dat de rechtvaardiging door het geloof alleen. Een onderdeel van de leer van de kerk dat door Maarten Luther en anderen een centrale plaats kreeg in het kerkelijk belijden. Een geloofsartikel dat in zondag 23 letterlijk en figuurlijk in het hart van onze Heidelbergse Catechismus staat. De rechtvaardiging door het geloof alleen houdt in: God verklaart de zon-

¹ *Nederlands Dagblad* (21 september 2023), Ingezonden van J. Wiegers.

² Het betreft het gebed (‘Schuldbelijdenis’) dat is opgenomen in het Gereformeerd Kerkboek (2006), 674-675.

daar die tot geloof in Jezus Christus komt, rechtvaardig. Die zondaar heeft het doodvonnis verdiend, toch spreekt God hem vrij van deze straf. Gods Zoon heeft namelijk voor hem geboet en betaald. God de Vader die rechtvaardig is en alleen met rechtvaardige mensen kan leven, verklaart door Zijn vrijspraak de gelovige zondaar rechtvaardig. Nu kan en mag iedere Christusgelovige weer eeuwig zalig leven met Zijn Schepper.

Rechtvaardiging: hoe?

Klopt het, zoals het ingezonden stelt, dat wij met de wekelijkse schuldbelijdenis in de kerk het proces van rechtvaardiging door vrijspraak telkens weer overdoen, alsof eerder geen vrijspraak heeft plaatsgevonden? Daar zit de beslissende vraag achter hoe Gods rechtvaardiging van zondaren in zijn werk gaat. Romeinen 1:16-17 stelt kortgezegd: 'Gods gerechtigheid wordt onthuld en verkondigd als blijde boodschap'. Omdat Gods gerechtigheid openbaar geworden is in Jezus Christus, wordt Hij verkondigd. Hij is het die Gods rechtvaardiging van zondaren mogelijk heeft gemaakt. Via de verkondiging van het evangelie van Christus komt Gods aanbod van rechtvaardiging naar ons mensen toe. Deze verkondiging is hét middel dat de Heilige Geest gebruikt om ons tot het geloof in Christus te brengen³.

Is het zo dat ik, nu ik door kerk, prediking en sacramenten tot het geloof in Christus ben gekomen en Hem heb beleden als mijn Verlosser, eens voor altijd gerechtvaardigd ben? De vrijspraak is immers toen in mijn leven gekomen: ik kwam tot geloof en ontving vergeving van al mijn zonden.

Heb ik nu kerk, prediking en sacramenten daarvoor nog steeds nodig? Ik ben toch vrijgesproken en geen zondaar meer? Ik kan natuurlijk nog wel naar de kerk gaan voor lofprijzing, bijbelstudie en gebed, maar noodzakelijk voor mijn eeuwig geluk is dat niet meer, toch? Ik ben al verlost en vrij!

Rechtvaardiging: eens voor altijd?

Maar wat is voor een christen hier en nu op aarde 'verlost en vrij' zijn? En kunnen we van alle kerkgangers zeggen dat zij 'verloste kerkgangers' zijn? De apostel Paulus roept in 2 Korintiërs 5:20 Gods gemeente in Korinte met de heiligen die in Achaje zijn op: 'Laat u met God verzoenen!' Is dat niet vreemd? Zijn die gemeente in Korinte en de heiligen die in Achaje zijn dan niet met God verzoend? Zijn deze heiligen niet al vrijgesproken? Onze Heiland gaf ons het volmaakte gebed. Daarmee bidden wij ook: 'Vergeef ons onze schulden, gelijk ook wij

onze misdaden toerekenen en ook niet de slechtheid die altijd nog in ons is'. Zou onze Heiland ons dit gebed niet hebben willen leren, omdat het precies dat is wat wij nodig hebben? Het springende punt is dat juist wij als christenen elke dag moeten beseffen dat wij op aarde in de ónvoltooide tijd leven. Wij leven nog niet in de eeuwigheid, maar zijn onderweg. En wie daaraan toevoegt: in de woestijn, heeft gelijk. De rechtvaardiging heeft in het leven van iedere Christus-gelovige ergens in zijn leven een begin, maar moet onderweg *steeds weer vernieuwd worden*.

'Vreemde' rechtvaardiging

Deze voortdurende vernieuwing heeft alles te maken met de aard van Gods rechtvaardiging. De rechtvaardiging van de mens door en voor God is vrij-spraak. De HEERE zegt: 'Ik verklaár jou rechtvaardig. Ik reken je de voldoening, gerechtigheid en heiligheid van Christus toe. Ik reken jou die toe, alsof

Wij bidden ook: 'Vergeef ons onze schulden, gelijk ook wij vergeven onze schuldenaren'. Zou onze Heiland ons dit gebed niet hebben willen leren, omdat het precies dat is wat wij nodig hebben?

vergeven onze schuldenaren' en 'Leid ons niet in verzoeking, maar verlos ons van de boze'. Onze catechismus werkt in zondag 51 de eerste van deze twee beden zo uit: 'Wil onze arme zondaren om het bloed van Christus geen van

jij nooit zonde had gehad of gedaan, ja, alsof jij zelf al de gehoorzaamheid volbracht had die Christus voor jou volbracht heeft!⁴ Daarmee zijn wij zélf nog steeds niet rechtvaardig geworden. Ook de

waarde van ons geloof maakt ons niet rechtvaardig voor God. De voldoening, gerechtigheid en heiligheid van Christus alleen zijn onze gerechtigheid voor Gods troon. De gerechtigheid die ons met diens vrijspraak toegerekend wordt, wordt nooit ons eigendom. *Zij blijft van onze Heiland.* Wij mogen die met onze lege bedelende handen wel ontvangen, maar kunnen die niet in bezit nemen en ermee weglopen. Het blijft een voor ons vreemde gerechtigheid. Ze is ons wel geschonken, maar niet van ons geworden. Onze gerechtigheid blijft van een Ander. Ze is geleend goed.

Maarten Luther zegt dat wij het ons leven lang moeten hebben van deze vreemde gerechtigheid. ‘Zo lang wij zondaren blijven, leven wij van ontferming en genade. Wie gerechtvaardigd is moet het telkens weer worden.’⁵ En Calvijn: ‘God spreekt ons vrij door een voortdurende vergeving van zonden, die bij herhaling plaatsvindt. De gelovigen hebben haar levenslang nodig en God laat haar als een onophoudelijke boodschap afkondigen.’⁶ In onze catechismus horen we in zondag 31 antwoord 84 niet anders: *Volgens het bevel van Christus wordt aan de gelovigen allen samen en ieder persoonlijk verkondigd en in het openbaar verklaard, dat al hun zonden hun door God om de verdienste van Christus werkelijk vergeven zijn, zo vaak zij de belofte van het evangelie met waar geloof aannemen.*

Gods belofte van rechtvaardiging wordt ons dus steeds weer verkondigd en onze zonden zijn ons werkelijk vergeven *telkens* als wij die belofte met echt geloof aannemen. Gods vrijspraak wordt ons leven lang vernieuwd en dat hebben wij ook nodig. De vergeving

van onze zonden wordt uitgedeeld in de kerk met haar verkondiging⁷ en sacramenten. Wij kunnen niet zonder, want wij leven hierbeneden in de onvoltooide tijd!

Rechtvaardiging en wedergeboorte

Maar het geloof brengt toch vruchten voort? Zeker! Maar dan hebben we het niet meer over de rechtvaardiging, maar over de heiliging. Gods vrijspraak komt zeker niet alleen: de God die rechtvaardigt, is ook de God die heilig maakt. Rechtvaardiging en heiliging mogen niet gescheiden worden. Ze dienen wel onderscheiden te worden. Ze vallen niet samen. Hier ging het vanaf het begin van de Reformatie her en der mis onder theologen en kerkgangers.⁸ Gods vrijspraak is geen werk in ons, maar *aan* ons. Het is immers de toerekening van de *buiten ons blijvende* gerechtigheid van Christus. De heiliging is een werk van God in ons. Dat is onze wedergeboorte, waar de HEERE eveneens ons leven lang mee bezig is. In de woorden van Calvijn:

*Maar omdat de ervaring meer dan genoeg bekend is dat er bij de rechtvaardigen altijd nog zonden overblijven, moeten ze wel op een heel andere manier gerechtvaardigd worden dan zij wedergeboren worden tot een nieuw leven. Met deze wedergeboorte begint God bij Zijn uitverkorenen en Hij gaat daarmee gedurende de gehele loop van hun leven geleidelijk en soms heel langzaam door op zo'n manier dat zij voor Gods rechterstoel altijd het doodvonnis schuldig blijven. Toch rechtvaardigt Hij hen niet voor een deel, maar zo dat zij, als het ware bekleed met de reinheid van Christus, vrijelijk in de hemel kunnen verschijnen.*⁹

Gods rechtvaardiging bekleedt de rechtvaardige met Christus' reinheid. Daarmee ben je echter niet volmaakt heilig voor God door een tegelijk met de vrijspraak voltooide wedergeboorte. De wedergeboorte is bij iedere gelovige een levenslang proces 'op zo'n manier dat wij voor Gods rechterstoel *altijd* het doodvonnis schuldig blijven'. De rechtvaardiging is geen stadium dat bereikt en weer verlaten wordt om voort te reizen naar de heiliging. God begrenst de heiliging van ons leven zodanig dat we ons leven lang vergeving van de zonden nodig hebben.¹⁰ Bevestigt onze apostel Paulus in Romeinen 7 deze ervaring van de gelovige niet? Vers 22-25: *Innerlijk stem ik vol vreugde in met de wet van God, maar in alles wat ik doe zie ik die andere wet. Hij voert strijd tegen de wet waarmee ik met mijn*

3 Zoals ook de Heidelbergse Catechismus in zondag 25 uitlegt.

4 Zondag 23.

5 Geciteerd via: A. de Reuver, *Bedelen bij de Bron. Kohlbrugge's geloofsopvatting vergeleken met Reformatie en Nadere Reformatie*, Zoetermeer, 1992, 262-263.

6 Joh. Calvijn, *Institutie*, Houten, 2009, III, 14,11.

7 Is dat voor predikanten niet dé aansporing steeds bij zichzelf na te gaan of zij daadwerkelijk op deze manier dienaren van het goddelijk Woord zijn?

8 Bekend voorbeeld is de theoloog Andreas Osiander (tijdgenoot van Luther). Hij ontkende dat er in de rechtvaardiging sprake was van een ons vreemd blijvende gerechtigheid. God schonk de gelovige zondaar een 'wezenlijke gerechtigheid': een gerechtigheid dus die samenviel met de heiliging of wedergeboorte. Calvijn veroordeelt hem in zijn *Institutie* scherp. Vooral omdat deze opvatting de gelovige alle zekerheid en troost in Christus buiten ons afneemt (Joh. Calvijn, a.w., III, 11,5-12).

9 Joh. Calvijn, a.w., III, 11,11.

10 A. de Reuver, a.w., 274-275.

De wekelijkse verkondiging van Gods vrijspraak áán Zijn gemeente maakt de gelovige schuldbelijdenis ván Zijn gemeente los

verstand instem en maakt van mij een gevangene van de wet van de zonde, die in mij leeft. Wie zal mij, ongelukkig mens, redden uit dit bestaan dat beheerst wordt door de dood? God zij gedankt, die ons redt door Jezus Christus, onze Heer.¹¹

Tweezijdige rechtvaardiging

Er is nog één aspect waar we bij stil moeten staan. God rechtvaardigt de gelovige, maar ook andersom vindt er rechtvaardiging plaats: de gelovige rechtvaardigt eveneens. Hij geeft de HEERE gelijk in Diens oordeel over hem. Gods oordeel legt de zonde bloot. Het geloof stemt met dit oordeel in. De erkenning van onze zonden drijft ons ertoe God te rechtvaardigen. En juist wie zichzelf aanklaagt en God geen ongelijk geeft, die wordt gerechtvaardigd. Gods oordeel en dat van de rechtvaardige vallen samen. Calvijn zegt dat we worden geconfronteerd met Gods heilige wet, ja, met de hemelse Rechter zelf voor wie wij ons hebben aan te klagen, neer te werpen en te ontledigen. Wij hebben alleen Hem voor rechtvaardig te houden en onszelf zo te vernederen dat wij geheel arm en ledig aan Gods barmhartigheid plaats geven.¹²

Deze beide aspecten van de rechtvaardiging – God rechtvaardigt de mens en de mens rechtvaardigt God – horen wij ook in Zondag 23 antwoord 60: *Al klaagt mijn geweten mij aan, dat ik tegen alle geboden van God zwaar gezondigd en geen daarvan gehouden heb en dat ik nog altijd uit ben op elk kwaad, toch schenkt God mij, zonder enige verdienste van mijn kant, alleen uit genade, de volkomen voldoening, gerechtigheid en heiligheid van Christus.*

Over deze wederkerige rechtvaardiging zegt Luther in zijn uitleg van Galaten 3:6:

'Zo blijft een christen in zuivere nederigheid, omdat hij de zonden werkelijk ervaart en weet dat hij daarom de toorn en het gericht van God, ja, de eeuwige dood, waardig is. Zo wordt een christen in dit leven ootmoedig gemaakt. Toch blijft hij tegelijk zuiver en heilig overmoedig, omdat hij zich tot Christus wendt. Door Hem staat hij op tegen deze ervaring van de toorn en van het goddelijk gericht. Door Christus gelooft hij dat de Vader hem liefheeft, niet om hemzelf, maar vanwege zijn geliefde Christus.¹³

Verwondering en verwachting

Wij leven in de onvoltooide tijd. Als Christus-gelovige ben je rechtvaardige geworden en je blijft zondaar. Daarom geeft de HEERE ons de wekelijkse verkondiging van Gods vrijspraak áán Zijn gemeente. Deze verkondiging maakt de gelovige schuldbelijdenis ván Zijn gemeente los. Beide samen zijn de kern van het gesprek in het huwelijksverbond tussen God en Zijn gemeente. We kunnen niet zonder, want we zijn geen ex-gevangenen zonder meer en ook geen verlost kerkgangsters. Gods vrijspraak van de straf op onze zonden betekent niet dat Hij daarmee onze wedergeboorte en heiliging, en dus onze verlossing, voltooid heeft. Onze compléte verlossing is zeker beloofd en onze goede en trouwe God, Vader, Zoon en Geest, werkt daar nu al aan. Onderweg schiet Hij zijn kerk

voortdurend te hulp en helpt ons met zijn helende genade weer eens over-eind op weg naar het Beloofde Land. Zeker! Want beloften die zo krachtig en betrouwbaar zijn als die van onze God, zijn nergens te vinden! De verwondering over het telkens weer verkondigde mysterie van Gods onophoudelijke genade voor zondaren én de verwachting van Zijn komst maken het hart vrolijk en brengen Zijn gemeente tot groei en bloei! En tot de dag aanlicht en Gods heerlijkheid voor Zijn gemeente aanbreekt, is er ons dagelijks gebed: *Wij zijn van onszelf zó zwak, dat wij geen ogenblik kunnen standhouden.*

Ook houden onze doodsvijanden – de duivel, de wereld en ons eigen vlees – niet op ons aan te vechten. Daarom bidden wij U: wil ons toch staande houden en sterken door de kracht van Uw Heilige Geest, zodat wij in deze geestelijke strijd niet het onderspit delven, maar altijd krachtig tegenstand bieden, totdat wij uiteindelijk de volkomen overwinning behalen.¹⁴

Dán is het tijd. Gods voltooide tijd! ■

¹¹ Ik volg de klassieke exegese van dit Schriftgedeelte. Zie over de geschiedenis van deze exegese 'Excurs 6 – Romeinen 7: valt de strijd met de Zonde buiten de tijd van de Geest?' in: J. van Bruggen, *Romeinen*, Kampen, 2006.

¹² Joh. Calvijn, a.w., III, 12,5-6.

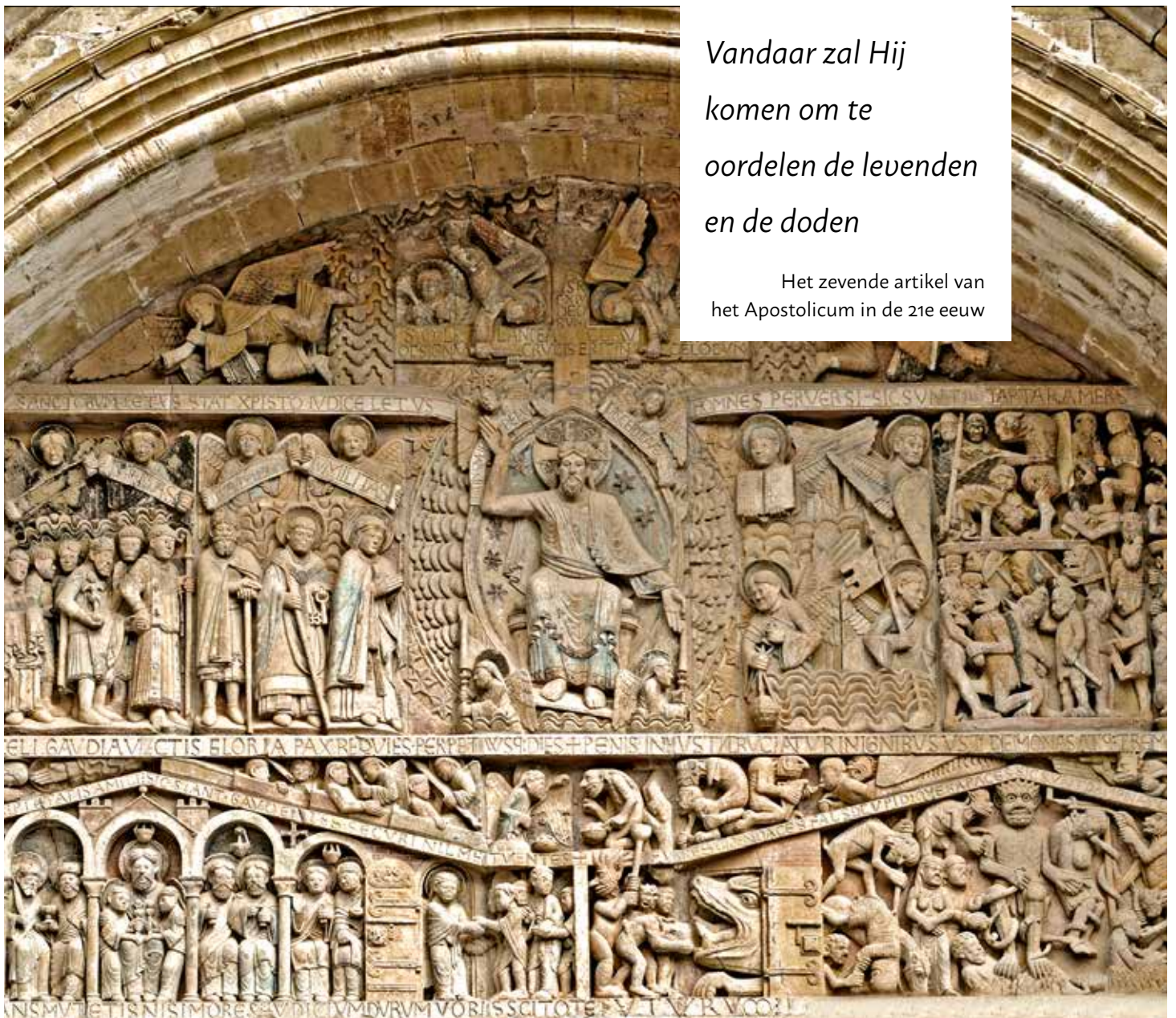
¹³ H. Kleinknecht, *D. Martin Luthers Epistel-Auslegung*, 4. Band. *Der Galaterbrief*, Göttingen, 1987², 143.

¹⁴ Zondag 52 antwoord 127.

De hoogste glorie van Christus

Het laatste oordeel, tympaan van de Abdijkerk in Conques

*Vandaar zal Hij
komen om te
oordelen de levenden
en de doden*

Het zevende artikel van
het Apostolicum in de 21e eeuw

De belijdenis van de Zoon van God komt in dit zevende artikel van de Apostolische Geloofsbelijdenis tot een hoogtepunt. Keken we in de voorafgaande artikelen vooral naar het verleden, bijvoorbeeld naar de dood en opstanding van Christus, in dit artikel richten we de blik op de toekomst. Hij zal wederkomen ... Gelukkig, zo horen we de christen uit de catechismus, die man uit Heidelberg, zeggen. Alsof hij wil aangeven: als dit toch niet zou komen ...

Hij zal komen

Nog steeds hebben we het hier over, wat we wel noemen, de verhoging van de Zoon van God. Hij wordt met eer en glorie gekroond. Hoe ingrijpend en ontzagwekkend zijn wederkomen ook mag zijn voor ons mensen, er is toch alle reden om ons af te vragen wat zijn tweede komst voor Hemzelf betekent. Het zou een lelijke vergissing zijn om dat bij ons denken over zijn wederkomst over het hoofd te zien.

In zijn verschijning op de grote dag komt zijn heerlijkheid als nooit tevoren aan de dag. Vult en voor het oog van allen. We zeggen wel dat heel zijn verhoging gericht is op zijn wederkomst. In dit verband kunnen we denken aan de grote lijn in het boek Openbaring. Zie, Ik kom. Als Paulus het in een van zijn brieven aan Timoteüs heeft over hen die 'die naar zijn komst hebben uitgezien', dan moet zeker gedacht worden aan hen voor wie zijn glorie allesbeslissend is. Houdt het levend geloof in Hem en de liefde tot Hem niet onder andere in, dat ik er belang bij krijg dat Hij verhoogd wordt? 'Ik gun het Hem zo van harte', zo vertrouwde een gemeentelid me eens toe.

Hij zal verschijnen in glorie op de wolken. Dit laatste – op de wolken – legt de verbinding met zijn hemelvaart. Tegelijk wordt daarmee de heerlijkheid van zijn majestueus verschijnen onderstreept en bovendien wordt benadrukt dat Hij zichtbaar zal verschijnen. Elk oog zal Hem zien. Onze voorgelachten zijn erbij, en ons nageslacht, als we dat kennen, zal niet ontbreken. Gezien de stelligheid waarmee de Schrift spreekt, is het opvallend dat in het denken van sommige theologen het eschatologisch element (de leer van de laatste dingen) geheel of bijna geheel ontbreekt.

Het bijbelse spreken over zijn 'komen' spoort ons aan om zijn eerste en zijn tweede komst met elkaar te vergelijken. Er is zeker overeenkomst. Beide keren komt Hij tot grote zegen van allen die hun zaligheid in Hem leren zoeken. Toch is het onderscheid tussen de eerste en tweede komst misschien nog wel meer in het oog lopend. Wordt zijn eerste komen gekenmerkt

vraag, hoewel de Schrift ons duidelijk zegt dat God dit moment voor ons verborgen houdt. Het gebeurt als God zegt: 'En nu is het moment aangebroken'. Veelzeggend is wat artikel 37 van onze Nederlandse Geloofsbelijdenis zegt, dat Christus komt als het 'getal der uitverkorenen tot haar volheid gekomen' is. Wij weten niet wanneer, zo wordt ons voorgehouden. Wat is voor ons meer verborgen dan het moment waarop de laatste uitverkorene tot geloof is gekomen? Tegelijk leert dit artikel ons dat Christus kan zeggen: 'Vader, Ik heb er niet één achtergelaten. Ik heb ze allen tot me geroepen'.

Zal op aarde naar Hem worden uitgezien? Die vraag is niet zo gemakkelijk eenduidig te beantwoorden. De toekomst van de Zoon des mensen zal zijn als een bliksemschicht (Mat. 24: 27). Zijn dag komt als een dief in de nacht. Wat te denken van het feit dat ook de wijze meisjes uit de gelijkenis met de dwazen in slaap zijn gevallen?

Christus' eerste komen werd gekenmerkt door zijn onuitsprekelijke vernederings, bij zijn tweede komen **schittert alles aan en rondom Hem van heerlijkheid**

door zijn onuitsprekelijke vernederings, bij zijn tweede komen schittert alles aan en rondom Hem van heerlijkheid. Niemand van ons hoeft zich te verbazen over het feit dat zo vaak gevraagd is en wordt wanneer dit wederkomen zal plaatsvinden. We begrijpen die

Het zal zijn als in de dagen van Noach. Dat alles wijst erop dat er weinig naar Hem wordt uitgezien, dat zelfs de zijnen geestelijk ingezonken zijn. Toch is er ook een andere kant: de roep 'Maranata' zal niet geheel verstomd zijn. Al zal het niet zo luidruchtig zijn,

Niemand van ons behoeft dan ook angst te hebben dat onrechtvaardig of partijdig geoordeeld zal worden

er zal uitgezien worden. 'Verwacht met verlangen', zoals artikel 37 zegt.

Onlosmakelijk met het komen van Christus verbonden zijn de wederopstanding van de doden en het laatste oordeel. Het Apostolicum noemt het met zoveel woorden. Ik volsta hier met een enkele opmerking.

Bij het komen van Christus zullen zij die dan nog op aarde leven in een ogenblik tijd – Paulus spreekt over een ondeelbaar ogenblik, een oogwenk – veranderd worden: zij worden van sterfelijk onsterfelijk gemaakt. De doden worden opgewekt uit de dood. Er is sprake van eenzelfde identiteit hier op aarde en dan bij de opstanding. Dezelfde mensen worden opgewekt.

Wel zal het lichaam enkele andere eigenschappen hebben. Alle broosheid van het lichaam zal bijvoorbeeld plaats hebben gemaakt voor onvergankelijkheid. Op dit punt wordt het christelijk geloof de eeuwen door hevig tegengesproken.

Het komen van Gods Zoon brengt met zich mee dat Hij recht en gerechtigheid zal brengen. Hij stelt orde op zaken. Hij neemt het op voor degenen die in de navolging van Hem verdacht gemaakt en gehoond zijn. Hier kon Nabot van zijn wijngaard beroofd en gedood worden en Stefanus gestenigd, maar zulk onrecht zal rechtgezet en uitgesloten zijn. Moet er niet een einde komen aan het honen van de Naam van God en aan het verdrukken van de volgelingen van het Lam?

Hij komt om te oordelen

Wat in artikel 7 vooral en onlosmakelijk aan Christus' komen verbonden wordt, is het laatste oordeel. Dat God Koning en Rechter is, daarvan hoeft ik geen bewijspplaatsen te geven. De hele Bijbel is er immers vol van. Ook wordt

ons in het Woord gezegd, dat God dat oordeel over levenden en doden, het laatste(!), in handen geeft van zijn Zoon, van 'een man die Hij voor dat doel heeft aangewezen' (Hand. 17:31), en die bekwaam is om dit oordeel rechtvaardig te voltrekken. Het wordt ons verzekerd door God in de opstanding van Jezus!

Niemand van ons behoeft dan ook angst te hebben dat onrechtvaardig of partijdig geoordeeld zal worden. Niemand moet dan ook de vrees of juist de hoop hebben, dat het oordeel voorlopig zal zijn en mogelijk nog eens herzien zal worden. Soms wordt wel gesproken over een 'voorlopig oordeel', maar daarmee wordt dan iets anders bedoeld. Men denkt dan aan het oordeel bij het sterven van een mens, een oordeel dat trouwens altijd hetzelfde is als dat op de jongste dag.

Artikel 37 van de NGB spreekt over de boeken die dan geopend zullen worden en denkt dan aan onze gewetens. Inderdaad spreekt de Schrift over de boeken (of gedenkboeken) bij God. Ook horen we van het boek des levens. Nee, God is niet vergeetachtig, dat Hij deze boeken nodig zou hebben. Hier wordt ons verzekerd dat de Rechter ons en onze werken ten volle kent. Hier op aarde is er veel wat verborgen blijft. Zelfs kan het lijken dat het kwaad beloond wordt, maar dat zal toch anders blijken te zijn.

Opmerkelijk is de nadruk die hier gelegd wordt op 'onze werken' (Mat. 25: 31 e.v., 2 Kor. 5:10 o.a.). Zij worden

evenals onze woorden en gedachten geoordeeld. De NGB spreekt zelfs over 'verborgenheden en geveinsdheden' die aan de dag komen. Dit alles wil ons overtuigen van het rechtvaardige van het oordeel over de goddelozen. En worden de anderen dan vrijgesproken om en op grond van hun werken en gedachten? Beslist niet! Dat we naar onze werken geoordeeld worden leert ons niet dat we geen Zaligmaker nodig hebben, maar is een indringende prediking dat we juist wel een Zaligmaker nodig hebben. Meer dan iets of iemand anders ...

Het kan ons trouwens opvallen dat we nergens in onze Bijbel lezen, dat het oordeel dat de Here Jezus uitspreekt, zal worden tegengesproken. Zal ieder zwijgen vanwege de majesteit van de Rechter?

Dat juist de Gekruisigde en Opgestane oordeelt, vraagt ook nog om een andere reden onze aandacht. Wat ik bedoel, wordt treffend verwoord door onze catechismus. Op de directe vraag: 'Welke troost schenkt u de wederkomst van Christus?', wordt door de christen geantwoord, dat het hem juist tot troost is dat hij geoordeeld wordt door Hem die zich voor hem, in zijn plaats in Gods gericht gesteld heeft. Juist Hij die in mijn plaats wilde staan, die ook om mijnentwil de toorn van God droeg ...! 'Ik zal Hém zien en niet een vreemde. Hem die mij zo uitnemend heeft liefgehad!' Voor deze Rechter hoeven we niet te vrezen als Hij hier onze Redder wordt.

Omgekeerd moet het voor mensen zonder Christus, zonder het Lam verschrikkelijk zijn dat juist Hij oordeelt. Als ik Hem ontmoet als mijn Rechter, die zo vaak in het Woord zijn handen uitstrekke tot me, terwijl ik even zo vaak me van Hem afwendde ...!

De hoop op de wederkomst hield de christenen in de tijd van het Nieuwe Testament staande te midden van alle verdrukking en vervolging. In de Openbaring troost Christus de zijnen met deze dingen. Zie, Ik kom ... Geen hoop is sterker dan deze, hoop die geput wordt uit het kennen van Hem met hart en ziel. Wanneer wint het verlangen het van de schrik en vrees? Als Hij me tot zich trekt en me troost met wat Hij doet en doen zal!

Hij oordeelt levenden en doden

Op zijn grote dag oordeelt de Zoon van God levenden en doden. Daarbij zullen dan ook de engelen Hem dienen. Iemand sprak over hen als 'maaiers en verzamelaars'. Zij zullen naar het woord van Jezus de slechten, de bozen, uit het midden van de rechtvaardigen afzonderen (Mat.13:49). Er vindt een definitieve scheiding plaats: de rechtvaardigen gaan met Christus in de eeuwige heerlijkheid, de bozen zonder Hem in de plaats van eeuwige pijniging.

Dit alles veronderstelt dat direct daaraan voorafgaand de doden worden opgewekt uit de dood. Paulus wil dat we niet onwetend zijn van het feit dat de gelovigen die al gestorven zijn, beslist niet zullen achterblijven (1 Tess. 4). Zij die nog leven bij de wederkomst zullen niet de reeds gestorvenen vooruit zijn. Veel vragen kunnen moeilijk of niet beantwoord worden, wel staat vanuit de Schrift vast dat allen gesteld zullen

worden voor de Rechter. Levenden en doden. Zij die kort en zij die lang op aarde leefden. Mensen van alle godsdiensten, uit Israël en uit de volken. Mensen die elkaar gehaat of die elkaar liefgehad hebben. Mensen die voor elkaar gebeden of elkaar verwenst hebben. We hebben hier bijbelse noties die eerder tot stil overdenken en bidden dan tot een 'parmantig begripen' willen brengen.

Heel verschillende opvattingen zijn er op het theologisch erf over de woorden van Paulus uit 1 Kor. 15:28, over de overdracht van het koningschap door de Zoon aan de Vader. Enkele dingen zijn in ieder geval duidelijk: dat ook deze overdracht deel uitmaakt van het werk van de verhoogde Christus. Dat deze 'onderwerping' het teken is dat Hij het werk heeft voleindigd dat de Vader Hem te doen gaf. En dat dan zijn gebed zal verhoord zijn, het gebed dat allen die de Vader Hem gaf bij Hem zullen zijn in zijn heerlijkheid.

Een geloofsartikel

De eeuwen door, niet het minst ook vandaag, moet de kerk bij haar belijden van artikel 7 rekenen op vragen en tegenwerpingen en soms ook op hoon. We hebben de geest van de tijd bepaald niet mee. Was het bij Paulus op de Areopagus en op andere plaatsen soms anders? Eerlijk is eerlijk, van tijd tot tijd is ook vanuit de kerk zelf verzet uitgelokt door onbijbelse en soms buitenissige theorieën over de wederkomst.

Het is waar, niet alle vragen die bij ons kunnen rijzen, worden beantwoord, eenvoudig omdat we bepaalde dingen echt niet weten en de werkelijkheid onze gedachten ver te boven zal gaan. Eeuwenoud en tegelijk erg modern is de tegenwerping, dat het eenvoudig niet waar kan zijn wat wij belijden.

Het gaat ons voorstellingsvermogen te boven, dus ... Zegt dat wel zoveel? Gaat het hier niet om een *geloofsartikel*? Gods almacht kan ten enenmale niet beperkt worden door ons voorstellingsvermogen. Worden wij, als we dit belijden, in de hoek van de wereldvreemde zonderlingen geplaatst, dat zij dan zo.

Opvallend is het belijden in art. 37 NGB, dat de wederkomst en wat ermee verbonden is – werkelijkheden waaraan we met de kerk van alle eeuwen vasthouden – behoren tot 'de beloften van het evangelie'. We hebben hier dus te maken met beloften van God. En beloften uit zijn mond vragen geloof en werken geloof. Levend geloof is hier op zijn plaats. Minder dan dat is te weinig. De NGB wil hiermee ook zeggen dat ons belijden ten aanzien van de wederkomst tot troost is voor degenen die van Christus zijn. Het zal waar zijn dat levend geloof ook op dit punt een aangevochten geloof is. Het is niet minder waar dat Hij die komende is raad weet met ongelooft en kleingelooft. Wie zich aangeklaagd weet door het belijden van de kerk der eeuwen, vanwege lauwheid en geesteloosheid, die wende zich tot Hem!

Soms wordt van de reformatoren gezegd, dat zij zo summier spreken over de wederkomst. Daar mag een kern van waarheid in zitten, maar wat misschien belangrijker is: ze leefden bij deze dingen. Niet zonder reden sprak Luther over de 'lieve, jongste dag' en Calvijn over 'de dag van onze verlossing'.

Heeft de kerk niet meer reden dan ooit om de wachttorens – plaats van uitzien – te beklimmen? De dag is immers dichterbij dan ooit. ■

Ds. M. Goudriaan is hervormd emeritus predikant.

**‘Mozes antwoordde:
“Wees niet bang,
God is gekomen
om u op de proef
te stellen en u met
ontzag voor Hem te
vervullen, zodat u
niet meer zondigt”’**

(EXODUS 20:20)

Gilliam van der Gouwen,
Mozes op de berg Sinai

Angst en ontzag

Wat meer angst voor God, zou op zijn plaats zijn! Het wordt tijd dat mensen banger worden voor Hem en een gezonde dosis angst ontwikkelen. Want nu leven zoveel mensen aan Hem voorbij. Het diep respect voor God is zozeer verdwenen, dat voorgangers een andere taal moeten aanslaan. Waar is de eerbied en het ontzag voor God gebleven?’

Dit zijn de woorden van een voorganger die zich ernstig zorgen maakt over gebrek aan eerbied voor God. Anders dan Mozes deed, maakt hij geen onderscheid tussen bang zijn en ontzag hebben voor God.

Ontzagwekkend

De berg staat in lichterlaaie en schudt op zijn grondvesten. Rollende donder en bliksemflitsen in de bergen. Is dat niet angstaanjagend? Wie zou hier niet terugdeinzen en gepaste afstand bewaren? Bovendien klinkt de overweldigende stem van God. Horen en zien vergaan het volk, zodat ze uitroepen of niet Mozes de woorden van God kan spreken. Ze zijn doodsbenauwd, bang om te sterven. Zo indrukwekkend is Gods verschijning, dat ieder mens voor Hem terugdeinst.

Bij de verheerlijking van Gods Zoon op een andere berg klonk ook die stem

(Mat. 17:5). En toen de leerlingen dit hoorden, werden ze overvallen door een hevige angst en wierpen ze zich op de grond. Wanneer Jezus na zijn opstanding aan Johannes verschijnt, klinkt zijn stem even overweldigend: als een machtige waterval. Daar is zijn verschijning zo ontstellend dat Johannes als dood voor zijn voeten neervalt (Op. 1:17). Wat dat aangaat is er dus niets veranderd tussen toen en nu, zo bevestigt de schrijver aan de Hebreëën. Hij maakt een vergelijking tussen de verschijning op de Sinai en de Sionsberg, de stad van de levende God. Waar Mozes sidderde van angst, daar roept de schrijver ertoe op God nog steeds met eerbied en ontzag te bejegenen; want onze God is een verterend vuur (Hebr. 12:29)!

Toenadering

Wees niet bang! Dit refrein weerklinkt heel de Bijbel door. Mozes spreekt als

profeet en middelaar namens God. De Heer neemt angsten serieus, maar roept ook weg uit die angst. Het is blijkbaar nooit zijn bedoeling mensen angst aan te jagen, laat staan bang te maken voor Hem. Wie zich als woordvoerder van God opwerpen om dat toch te doen: grimmig spreken en bang maken, die zijn juist onbetrouwbaar. Gods stem klinkt helder en duidelijk: wees niet bang! De woorden van bijzondere zorg en liefde die Mozes eerst namens God had gesproken worden op geen enkele manier teruggenomen (Ex. 19:4-6). Als God niet angstig wil maken, wat is dan zijn bedoeling? Ontzag oproepen voor Hem! Ontzag hebben: dat is groot denken van God. Zoals bijvoorbeeld in Psalm 130: waarom wil God liefdevol alles vergeven? Met de bedoeling dat Hij gevreesd wordt (130:4). Dat heeft niets met bangmakerij te maken, veel meer met bewondering. Groot denken van Gods majesteit: liefdevol en machtig is Hij!

Wij hoeven niet bang op te klimmen naar Hem, om zijn oordeel af te wenden. **Hij komt liefdevol op zijn mensen af**

De beweging is van God uit naar zijn mensenkinderen toe. Wij hoeven niet bang op te klimmen naar Hem, om zijn oordeel af te wenden. Hij komt liefdevol op zijn mensen af. *Dat is ontzagwekkend, maar niet angstaanjagend.* Hoogstens bang worden om zijn liefde te verliezen. Dat wordt duidelijk als Jezus vlak voor zijn lijden en sterven wordt verheerlijkt op de berg in de wolk. Mozes en Elia

verschijnen, twee bemiddelaars die beiden hebben gefaald, twee vertolkers van Gods Stem. En nota bene klinkt weer Gods stem op die berg: *Dit is mijn. Zoon die ik bijzonder liefheb, luister naar Hem!* Maar als de leerlingen bevangen worden door hevige angst, klinkt de geruststellende stem van Jezus: 'Sta op, wees niet bang' (Mat. 17:7). In precies dezelfde bewoordingen zoekt Hij later toenadering tot Johannes, nadat Jezus zijn rechterhand op hem legt (Op. 1:17).

Toewijding

De bedoeling van God is dus niet angst aanjagen, maar ontzag wekken voor Hem. Hij wil dat wij ons verwonderen over zijn liefde en aandacht, en dat we die blijven bewonderen en niet goedkoop maken. Dat Hij dat wil komt tot uiting in de bijkomende bedoeling: op de proef stellen (20:20). Ook die test is in

schuil of God je iets te zeggen heeft. Of Hij gezag inboezemt. En dat ontzag moet zondigen zonder God bij je leven te betrekken moeilijker maken. Dat is zijn doel en opzet. Doordat je telkens op je laat inwerken, hoe overweldigend God in zijn liefde en aandacht voor jou wil zijn. Dat het je grootste zorg is dat je Gods liefde zou verliezen. Wat voor God het ergste is, is dat Hij er niet bij betrokken wordt of dat het alleen óver Hem gaat. Of dat je zijn liefde minacht en verwaarloost ... dat je Hem zelf afwijst. Alleen dan, wanneer iemand Gods liefde verwenst en veracht, kan het angstaanjagend worden .

Aslan

Het doet mij denken aan die treffende passage in de Narniaverhalen waar Aslan, de leeuw, beeld is van de Koning Jezus. De vraag wordt gesteld: '... dus Aslan is niet veilig?' En dan de reactie van meneer Bever: 'Veilig? Wie heeft het over veilig? Natuurlijk is hij niet veilig. Maar hij is goed. Ik zeg het je: Hij is de Koning.' Waarop Peter zegt: 'Ik zie ernaar uit hem te zien ook al voel ik me angstig als dat moment zich aandient'. *Wees niet bang ... God is heilig, liefdevol en machtig. Gods liefde laat geen ruimte voor angst, Hij drijft je angst telkens uit (1 Joh. 4:18). Maar heb ontzag! ■*

de nieuwe bedeling niet anders dan in de oude. Als God in Christus zo overweldigend is in zijn aandacht, liefde en zorg voor jou, kun je niet achteloos aan Hem voorbij leven of aan Hem voorbijgaan. Dat is de 'zonde achter elke zonde', zoals Luther dat noemde. Dat je het *zonder* God wilt stellen, Dat je alles in het leven belangrijker vindt dan God zelf. Maar achter elk gebod gaat de vraag

SPIEGEL VAN KERK-ZIJN IN 2024

Waar doe je in het kerkelijk onderwijs van 2024 goed aan: kies je voor klassieke leercatechese of voor geloofsonderwijs-als-zoektocht? Veronderstel je voorkennis en een band met de kerk of niet? Neem je je vertrekpunt in het eigene van de kerk of sluit je allereerst aan bij de jeugdcultuur?

Follow Up! is een leeromgeving voor geloofsonderwijs van jeugdwerkplatform Kerkpunt (NGK) en uitgeverij Buijten & Schipperheijn Motief. In deze methode worden echte keuzes gemaakt. Bij de drie vragen hierboven valt de keus steeds op de tweede optie. Daarin lijkt *Follow Up!* op *Overhoop* van Jong Protestant en verschilt ze van bijvoorbeeld *Follow Me (Next)* van de HGJB en in sterkere mate van *Just Read It!* van het IKC. Die proberen de opties te combineren.

Dat dat de insteek van *Follow Up!* niet is, is logisch. Het 'huis' is namelijk anders en daarom ook het 'interieur'. In een NGK-gemeente *Just Read It!* invoeren lijkt op het plaatsen van een Biedermeiersofa in een glad gestucte grijstintenkamer. En *Follow Up!* in een Bewaar-het Pandgemeente is zoiets als een drumstel bij een Bachcantate. Hierom zie ik in de rest van deze opiniërende bespreking af van vergelijken. Dat zou geen recht doen aan de intenties van de schrijvers en aan de verschillen tussen de doelgroepen.

Hedendaags Evangelie

Follow Up! is een op-en-top hedendaagse methode die zich nauw verbindt aan de kernen van het evangelie. Er staan veel verwijzingen in naar bekende films, actuele muziek en recente ontwikkelingen. De structuur wordt uitsluitend met Engelse termen aangeduid. De taal en de opmaak zijn alledaags en vlot. En het onderwijs van Jezus Christus is de hoofdbron voor gesprekken, citaten, uitleg en opdrachten.

De methode wordt vanaf 2011 gebruikt in een deel van de CGK, in een groot deel van de NGK/GKv, in PKN-gemeenten en in verschillende evangelische gemeenten. Sinds september 2023 zijn de eerste vier delen in een herziene versie verschenen (voor 12- tot 15-jarigen). Later dit jaar volgen de delen 5 en 6. Elk deel bevat stof voor 'een jaar meetings'.

Ieder hoofdstuk, met stof voor één meeting, begint met enkele bijbelteksten. Daarop volgt materiaal voor verschillende lesonderdelen: een ontspannen start en een terugkoppeling, gespreks- of tekenopdrachten en uitdagingen of leuke, afsluitende activiteiten. De hogere delen bevatten per hoofdstuk ook informatieve teksten.

Voor de jongeren is er een werkboek, *Journal*, voor de leidinggevendenden een *Gids voor de gidsen*, met uitleg, tips en achtergrondinformatie bij de thema's en de bijbelgedeelten. De laatste bladzijden van elke *Gids* bevatten een selectie vereenvoudigde vragen-en-antwoorden uit de Heidelbergse Catechismus.

Via de website, www.follow-up.nu, die steeds wordt aangevuld, is veel extra materiaal te verkrijgen, zowel lesmiddelen als toerustingsartikelen: de Toolbox.

Actief en creatief

De auteurs zijn meesters in hun vak. Ze formuleren puntig en ter zake: 'Jezus is eigenlijk de Thora in actie' (*Journal* 3, p.17). Respectvol en correct verwoorden ze verschillende visies (*Gids* 3, p.116 over doopvisies). Ze zijn zeer creatief in het bedenken van activiteiten: waslijnopdracht, werken met recepten, gaventest, het maken van een zaadbom of limonade, allerlei soorten gesprekken en onderzoekjes enzovoort. Veel verbanden tussen bijbelgedeelten en hedendaagse vragen komen daardoor natuurlijk over. Jongeren worden zo ook geprikkeld tot meedoen en tot het focussen van hun aandacht. Ik hoop dat auteurs van klassieke catechesemethoden vandaag nog bij de schrijvers van *Follow Up!* in de leer gaan.

Behoeft van een deel van de catecheten

Tegelijk hoop ik dat de schrijvers van *Follow Up!* bij de volgende druk meer kerk- en theologiegeschiedenis aan de orde stellen. Laten ze hun deskundigheid gebruiken om meer theologische schakels tussen de tijd van de Bijbel en die van nu in de methode te verweven. Daar vragen jongeren niet om, maar ze hebben er als kinderen van 'moeder kerk' wel recht op.

Als ik het goed inschat ligt hier ook een belangrijke behoefte van die catecheten die hun taak meer zien als 'overdracht' dan als 'zoektocht' en zich wat ongemakkelijk kunnen voelen bij

de vele leuke doe-opdrachten. Ik hoor ze denken: 'Een teveel aan leuke dingen en hippe taal kan uitstralen dat je geloof en kerk niet al te serieus hoeft te nemen'. 'Ik ben gewoon een saaie ambtsdrager, hou van studeren en ben niet zo op de hoogte van de populaire cultuur. Zal ik kerkelijk onderwijs maar aan anderen overlaten?' 'De kerk is eeuwenoud. Zij draagt daarom wijsheid en taal met zich mee die niet van vandaag zijn en vaak niet direct relevant lijken. Als haar vertegenwoordiger wil ik juist kritisch zijn op alles wat nu in is.'

Of schat ik dit verkeerd in?

Enthousiasme

Voelbaar is het verlangen dat de jongeren in hun concrete leven Jezus als werkelijkheid beleven en God en zijn Woord beter leren kennen. Het kan niet anders of dat brengt zegen met zich mee. De levendigheid van de methode en van de digitale leeromgeving ondersteunt dat. Mooi aspect zijn de opdrachten die bij de jongeren de gevoeligheid vergroten voor symbolen, rituelen en alle daags kerk-zijn.

Er staat wel spanning op. Volgens de tekst op de achterkant is *Follow Up!* 'een methode die jongeren helpt te groeien in hun geloof'. De manier waarop de jongeren meestal worden aangesproken en uitgedaagd past hierbij: ze zijn gelovigen. Theologisch sluit dat aan bij de gemeenten waarin *Follow Up!* vooral gebruikt wordt en ik zou willen dat het waar was.

De werkelijkheid laat op dit punt echter geen enkele vanzelfsprekendheid zien en de jongeren beseffen dat zelf vaak het best. Zij hebben er bovendien recht op te weten dat geloven een genadegave is en dat hun leven staat of valt met de ontdekking: 'Jezus heeft mij gevonden'.

Samen ontdekkend leren

'Ontdekking' is een van de leidende principes. Die berust op een bewust gekozen onderwijstheorie: zelf-ontdekkend leren. De jongeren gaan samen op zoek naar 'wie God voor ze is, wie ze zelf zijn en wat dat betekent voor hun plaats in deze wereld'. Het vertrekpunt is niet zozeer de overdracht van het geloof van de kerk van alle eeuwen, maar meer het leven en denken van de jongeren die meegenomen worden naar de Bijbel en naar bijbels licht op actuele vraagstukken.

De auteurs zijn er zeer goed in geslaagd dit principe tot zijn recht te laten komen. De methode staat als een huis en sluit aan bij een basisbehoefte van bijna alle twaalf- tot vijftien-jarigen: serieus de ruimte krijgen om belangrijke dingen al onderzoekend te ontdekken. Wat ook de leidinggevende ruimte geeft. Hij kan zichzelf zijn in dingen waar hij zelf naar zoekt. Het is geweldig dat de auteurs deze zoektocht en ruimte in de methode hebben verankerd.

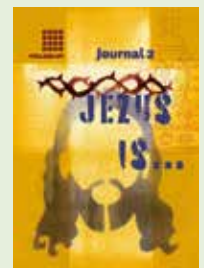
Een even grote basisbehoefte van jongeren is overigens dat ze te horen krijgen waar de theologische uitgangspunten en morele grenzen liggen van de geloofsgemeenschap waartoe ze behoren. Veel jongeren vragen daar ook naar bij hun catecheet of mentor: 'Waar sta je dan zelf?' of: 'Wat is het nou?'

Op dit punt is *Follow Up!* bewust terughoudend: de auteurs willen niet belerend zijn. Ze laten de jongeren zelf de betekenis van een besproken bijbelgedeelte kiezen. Ze laten hen vrij in het kiezen van waarden en meningen. Dat zie ik als een kracht die een zwakte wordt als de jongeren geen duidelijke ijkpunten zien en ervaren.

Pedagogische openheid sluit namelijk niet uit dat je als vertegenwoordiger van de gemeente en als vertolker van de bijbelse boodschap duidelijkheid verschaft. Bijvoorbeeld in de volgende bescheiden en niet dwingende vorm: 'In onze gemeente hebben we ervoor gekozen dit wel en dat niet te doen. Wij geloven dat dat bijbelse keuzes zijn, want ...'

In de behoudend gereformeerde kerken ligt de verhouding vaak andersom: weinig ruimte voor samen zoeken en strak in het neerzetten van theologische uitgangspunten en eigheden. Dat is mijns inziens een van de redenen waarom in die kerken jongeren (en ouderen ...) afhaken.

Te weinig openheid heeft dus negatieve gevolgen, te veel openheid heeft dat ook. Ik vraag mij vaak af: 'Kan onze terughoudendheid om onszelf uit te spreken en jongeren richting en grenzen te wijzen, een oorzaak zijn voor innerlijk afhaken, zowel bij onszelf als bij de jongeren?'

Dit is voor mij geen retorische vraag maar een echte, ook bij mijn eigen lesgeven. Daarom denk ik nog even hardop verder, na eerst een suggestie te hebben gedaan.

Suggestie

Het volgende idee zou kunnen helpen om de jongeren meer theologische traditie én meer ijkpunten aan te reiken: voeg in elk hoofdstuk van een *Journal* een item toe met de titel 'Believe', of 'Attest', of 'Old and young witnesses'. Geef daarin getuigen uit de kerk- en theologiegeschiedenis het woord die zich met overtuiging uitspreken over een geloofsonderwerp of moreel standpunt en dat toegankelijk uitleggen en motiveren.

Bespiegeling

Follow Up! is in zekere zin de spiegel van hoe het kerk-zijn beleefd wordt in de beoogde doelgroep: oecumenisch, veel meer ethiek dan dogmatiek, geen aandacht voor de eigenheid van denominaties en geen positiebepaling bij de 'hete aardappels' van de protestantse traditie. Zoals: de visie op kerk en sacramenten, het aanvaarden of afwijzen van de kinderdoop en de keus voor een cultuuromarmende of cultuurkritische levensstijl.

Eenzijds denk ik hierbij: jongeren hebben meer nodig dan keuzeopties-met-toelichting. Dat moedigt hen aan te drijven op wat op dat moment voor hen het beste voelt, wat niet past bij een evenwichtige, bijbelse moraal en een hindernis kan zijn voor de binding aan geloof en kerk. Anderzijds denk ik: elk hoofdstuk van deze methode start met woorden uit Gods Woord in een toegankelijke vertaling. Dié vormen de bodem onder en het kader van elke les. Ze bepalen de grenzen van wat goed en kwaad is en wijzen richting voor het innemen van standpunten.

Het moet toch mogelijk zijn aan beide gedachten tegelijk recht te doen? Waar ligt het dan aan dat *Follow Up!* afziet van zulke theologische en morele positiebepalingen? Mijn vraag aan de auteurs is daarom in hoeverre de volgende vijf motieven, waarover ik graag met hen van gedachten zou wisselen, meespelen:

Eén: Een professioneel ontworpen en uitgegeven methode is alleen te financieren als een breed scala aan gemeenten haar afneemt; een praktische en zeer billijke reden.

Twee: In de beoogde gemeenten ervaren veel ouderen het

als moeilijk om aan te geven waar ze zelf staan: 'Ik ben veel zekerheden kwijtgeraakt.'

Drie: In die gemeenten beseffen velen dat we in de kerk van Nederland de luxe niet meer hebben om subtradities relevant te vinden en in stand te houden.

Vier: men kiest er in alle eerlijkheid voor níét te doen wat in kerkelijk Nederland vaak gebeurt, namelijk duidelijkheid 'faken' bij thema's waarover de Bijbel geen duidelijkheid biedt, bijvoorbeeld bij sommige aspecten van de seksuele moraal.

Vijf: De gereformeerde en evangelische tradities brengen zoveel theologische moeizaamheid met zich mee dat we daar de jongere generaties niet langer mee mogen vermoeien. Zij hebben eerst en vooral theologische bescheidenheid van de kant van de kerk nodig en moeten bij 'de kern van de kern' worden gebracht.

Ten slotte

Mijns inziens doen we er in de hele kerk van Nederland goed aan de openingsvraag van dit artikel voorlopig niet te beantwoorden: 'Waar doe je goed aan ...?' Daarvoor is de diversiteit te groot en zijn de ontwikkelingen te ingrijpend.

Ik ben benieuwd naar de ervaringen van de gebruikers van *Follow Up!* en ben er blij mee dat onze Heer, Jezus Christus, niet afhankelijk is van de kwaliteiten en de zwakten van welke methode dan ook. ■

Drs. Laurens Snoek is docent Kerkelijk Onderwijs TUA en lerarenopleider Godsdienst/Levensbeschouwing CHE

N.a.v.:

José Korsaan en Corjan Matsinger, *Follow Up! Journal* 1-4, Amsterdam, Buijten en Schipperheijn, 2022, ISBN: 9789463691482, 9789463691741, 9789463692144, 9789463692380. Per deel 88 pag., prijs: € 13,90. Gids voor de gidsen 1-4, ISBN: 9789463691543, 9789463691758, 9789463692151, 9789463692373, prijs per deel: € 29,90. Toolbox € 34,90.

GODS WOORD OP NUMMIER EEN IN DE GATECHESE

In augustus 2022 publiceerde de *Stichting Gereformeerd Maandblad* (een publicatiefonds binnen de GKN) een catechesemethode van ds. F.J. Bijzet: *Tussen doop en avondmaal* (TDA). Afgelopen zomer verscheen een tweede druk. Van tijd tot tijd komen er nieuwe catechesemethoden op de markt, elk met een eigen insteek. Elders in dit blad vindt u een bespreking van de methode *Follow-Up*, die veel gebruikt wordt binnen de NGK.

Wat is het eigene van de methode van Bijzet? En wat is mijn ervaring ermee in de catechese?

Tussen doop en avondmaal – inhoud en methode

TDA bestaat uit twee delen. Het eerste deel behandelt zondag 1-31, het tweede deel behandelt zondag 32 tot 52. Bijzet adviseert om met de catechisanten twee keer de catechismus door te gaan en geeft handvatten voor de manier waarop je de stof over verschillende leerjaren kunt verdelen. Hij adviseert om in de jongere groepen bepaalde delen van de lessen weg te laten, die je in andere jaren wel aanbiedt. Iedere les bestaat uit een aantal onderdelen die met letters worden aangegeven. Na de introductie van het onderwerp in deel A wordt bij iedere volgende letter een deel van een catechismuszondag (of van een of meer vragen en antwoorden) uitgelegd. Daarbij komt vaak meer aan de orde dan er letterlijk in de catechismus staat (soms worden trouwens

onderdelen van de catechismuszondag weer niet expliciet behandeld). Ik ben al mensen tegengekomen die het boek hebben besteld om te lezen als voorbereiding op de wekelijkse catechismuspraak. Zoveel inhoudelijke uitleg biedt het boek. Tegelijk is het wel echt een lesmethode. Na elk stukje uitleg staan er vragen in groene blokjes om zelf dieper over de aangeboden stof door te denken. Ook wordt vaak de opdracht gegeven zelf bijbelteksten op te zoeken en te bespreken, waarop de betreffende catechismuszondag gebaseerd is. Het is nadrukkelijk de bedoeling van de schrijver om duidelijk te maken hoe de catechismus de Bijbel naspreekt.

Bij de methode is ook een *handleiding* voor catechetten geleverd. Die voegt echt iets toe. Steeds worden aan het begin leerdoelen geformuleerd op het niveau van *kennis, gevoel* en *levenshouding*. Het is de bedoeling om de stof zo aan te bieden en te bespreken dat de catechisanten niet alleen inhoudelijk leren wie de drie-enige God is en wat Hij gedaan heeft en van ons vraagt, maar ook in hun hart bewogen

Het is de bedoeling dat de catechisanten niet alleen inhoudelijk leren wie de drie-enige God is en wat Hij gedaan heeft en van ons vraagt, maar ook in hun hart bewogen worden door het evangelie en hun leven daarnaar gaan richten

worden door het evangelie (met verwondering, ontroering, dankbaarheid, berouw) en hun leven daarnaar gaan richten. Bijzet geeft in de handleiding voor de catecheet veel handvatten om aan deze doelen te werken. Elke paragraaf voorziet hij van achtergrondcommentaar. Wat is de bedoeling van dit deel van de lesstof? Wat wil je ermee bereiken? En welke lesmiddelen kun je daarvoor inzetten?

Verder typeert het deze methode dat de inhoud van de catechismus steeds verbonden wordt met andere *belijdenisgeschriften* en met de *liturgische formulieren*. Ook de kerkgeschiedenis komt uitgebreid aan bod. Bij de les over HC 3 wordt aandacht besteed aan de strijd tussen Pelagius en Augustinus over de erfzonde, bij HC 13 (godheid van Christus) aan Arius, bij zondag 14 (twee naturen van Christus) komen Nestorius en Eutyches en het concilie van Chalcedon langs. In de les over zondag 23 (de rechtvaardiging door het geloof alleen) wordt aandacht besteed aan Maarten Luther.

Waardering

Uit de beschrijving hierboven is al wel duidelijk geworden waar je deze methode moet positioneren in het veld van catecheseboekjes die worden gepubliceerd. Alle nadruk ligt op het *overdragen* van de leer van de kerk aan verbondskinderen. Het doel daarvan is dat zij persoonlijk tot geloof in de Here Jezus zullen komen en door middel van het doen van openbare geloofsbelijdenis toegang krijgen tot viering van het heilig avondmaal met de gemeente.

Ik vind dat een echt gereformeerde insteek. Jongeren (en ouderen) moeten

aangesproken worden vanuit de positie die ze van de Here hebben gekregen: ze zijn ingelijfd in zijn verbond en zijn gemeente. Ze zijn geroepen heiligen. Van sommige methoden gaat de suggestie uit dat de catechisanten niet al leden van Gods kerk zijn, maar er eigenlijk buiten leven en nu voor iets 'vreemds' gewonnen moeten worden. Soms wordt dit doel helemaal opgegeven en wordt catechisatie meer een gezamenlijke *zoektocht* naar wat jongeren kunnen met de traditie van de kerk in hun eigen leven. In feite bied je dan als kerk ruimte voor de eigenzinnigheid van de mens tegenover God. Die eigenzinnigheid is er natuurlijk. Wij worden niet als gelovigen geboren! Maar in de kerk heeft die nooit een legitieme plaats.

Deze methode past helemaal bij de belofte die ouders bij de doop van hun kind hebben gedaan, dat zij 'dit kind in de leer van de verlossing zullen onderwijzen en laten onderwijzen'. Ik vind het mooi dat regelmatig een link wordt gelegd tussen de inhoud van de catechismus en de formulieren die (als het goed is) in de eredienst worden gelezen. Dan zijn de kerkdienst en de catechisatieles geen gescheiden werelden, maar help je de jongeren op catechisatie om het onderwijs in de kerkdiensten beter te begrijpen. Ook leren de jongeren iets over hoe de Here zijn kerk bij het evangelie bewaard heeft in de geschiedenis. Kerkgeschiedenis is geen informatie voor liefhebbers alleen. Juist omdat de catechisanten zelf leden zijn van de 'heilige, algemene christelijke kerk' is de kerkgeschiedenis hun eigen geschiedenis. Wat de Here toen gedaan heeft, deed hij ook voor hen. Sterk vind ik ook dat Bijzet niet de leer van de kerk maar Gods Woord op nummer een zet. Juist in de catechese

Eigenzinnigheid is er natuurlijk. Wij worden niet als gelovigen geboren! Maar in de kerk heeft die nooit een legitieme plaats

is het gevaar dat je 'de leer van de kerk' overdraagt als een op zichzelf staand systeem. Steeds helpt Bijzet om te laten zien hoe de catechismus de Bijbel naspreekt. En dan hoop je dat de catechisanten daar ook iets van oppikken.

Vragen

Zelf heb ik ook wel een aantal vragen bij deze methode. Ik werk er nu twee jaar mee, en ik merk: de lessen bieden te veel stof. Steeds moet je wel iets overslaan. Dat is op zich niet erg. Maar een nadeel is wel dat bij zoveel stof niet altijd meer duidelijk is wat de kern van de zaak is waar het om draait. Dan is er veel langsgekomen. Maar waar ging het nu om? Juist ook op hartsniveau?

Daarbij komt dat deze methode wel op de catechismus gebaseerd is, maar dat lang niet altijd duidelijk is voor de jongeren dat de catechismus die ze moesten leren een samenvatting is van de gegeven les. Voor de catecheet is dat wel duidelijk. Maar de catechisanten snappen al vaak niet hoe een catechismuszondag grammaticaal in elkaar zit en sommige woorden zijn hen niet duidelijk. Dan kun je een les geven over de inhoud van de zondag, maar als je die zondag zelf niet letterlijk uitlegt (zin voor zin, en woord voor woord) dan werkt het niet. Daarom denk ik dat het goed is om veel meer je uitgangspunt te nemen in de *tekst* van de catechismus, en die goed uit te leggen. Daar heb je wel drie kwartier voor nodig.

Conclusie

Toen ik deze methode begon te gebruiken, dacht ik: heerlijk, een gespreid bedje! Misschien was dat wat te gemakkelijk voor mij. Want een goede methode kan de taak van de catecheet niet overnemen. Daar ben ik wel achter gekomen. Het blijft zaak dat je zelf kernachtig helder hebt wat de jongeren moeten leren in die drie kwartier en hoe je dat wilt bereiken. Daarvoor biedt dit boek een schat aan materiaal. Maar jij blijft degene die daar op een verantwoorde en gedoseerde manier gebruik van moet maken. ■

N.a.v.:

Ds. F.J. Bijzet, *Heidelbergse Catechismus. Tussen Doop en Avondmaal. Catecheseleergang. Deel 1, zondagen 1-31*, 287 pag., ISBN: 9789083224725; *Deel 2, zondagen 32-52*, 182 pag., ISBN: 9789083224732; *Handleiding voor de catecheet*, 287 pag., Weerklankfonds *Neem&Lees*, 2022, tweede, herziene druk, prijs per deel: € 15,00.

DE GATECHISMUS: ANTWOORD OP ALLEDAAGSE GELOOFSVVRAGEN

De inname van Maagdenburg
door generaal Tilly

Het is zondagmiddag. Ik zit te lezen in het laatste deel van de (jeugd)roman *Zoeken en zeker vinden*. Het gaat over de strijd tussen de rooms-katholieken en de protestanten in Duitsland. Op de achtergrond draait een cd, de nieuwste van Sela. Opeens hoor ik het lied 'Huis van Vrede'. Even stop ik met lezen en ik luister. Ontroerd druk ik de herhaaltoets in en luister nog een keer. Ongelofelijk! Dit is het: de clou van het boek dat ik zit te lezen! Ja, hoe kan een mens zich vergissen! Toen ik het boek voor het eerst zag, dacht ik: Nee hè. Zo'n dikke pil voor jongeren? Ik las een paar bladzijden in het inblikexemplaar op de site van de uitgever en was heel kritisch: wat een taalgebruik af en toe! Kom ik daar doorheen? En is dit iets voor jongeren? Ik had zo mijn twijfels.

Toen ging ik het boek lezen. Na een paar hoofdstukken veranderde mijn kritische houding totaal. Ik kon bijna niet meer stoppen met lezen! Hoe verder ik kwam, hoe blijer ik werd! En het was niet zomaar blij, het was een soort geloofsblijdschap! Ik voelde al lezend hoe mijn geloof werd aangesproken en gestimuleerd!

HUIS VAN VREDE

Wat ik zo nodig heb
boven alle dingen;
Wat echt belangrijk is,
is bij u te vinden.
In alles wat ik zocht
was ik steeds op zoek naar u.

Wie kent mijn hart als u?
De tranen die ik huilde;
in uw aanwezigheid
mag ik altijd schuilen.
U roept mij dichterbij.
In uw armen ben ik thuis.

Liever één dag bij u
in dit huis van vrede,
Dan duizend dagen leven
zonder uw liefde, Jezus.
Ik geef alles aan u:
heel mijn hart en mijn ziel
zijn voor u alleen.

Ook als het niet meer gaat,
als ik geen rust kan vinden,
dan ben ik niet alleen.
ik zal blijven zingen,
dat ik bij u mag zijn;
heel mijn leven dicht bij u.

Tekst en muziek: Matthijn Buwalda,
Peter Dijkstra, Mirjam Kerkhof-de Jager
© 2023 Stichting Sela Music

De inhoud

Het boek is een trilogie. Het verhaal speelt in de dertigjarige oorlog in Duitsland (1618-1648), de heftige strijd van de rooms-katholieken tegen de protestanten. Twintig jaar geleden is het boek voor het eerst uitgegeven, toen in drie aparte delen. Nu is er een heruitgave met de drie delen in één band.

Doordat het verhaal speelt in de tijd waarin het protestantse geloof erg werd aangevallen, komt de essentie van het geloof in de gesprekken vaak aan de orde. Daarbij speelt de inhoud van de catechismus een belangrijke rol. Die komt opeens in het gewone leven van elke dag te staan. Dat was indertijd ook de bedoeling van de schrijver, M. Timmermans. Hij had als godsdienstleraar veel contact met jongeren en zocht naar een manier om de inhoud van de catechismus dichterbij hen te brengen. Hij dook in de geschiedenis en schreef een verhaal dat speelt in de tijd waarin juist dat bijbelse geloof werd verboden en aangevallen. Timmermans heeft veel kennis van de geschiedenis van Europa in die tijd en van de inhoud van de catechismus. Die kennis koppelt hij in deze roman op een logische, leerzame manier aan elkaar. De hoofdpersoon is een serieuze jongeman, die veel nadenkt over het geloof.

Deel 1: Wat zoekt gij?

Johan von Breitenfeld, zoon van een smid, woont in een stadje vlakbij Worms. Er dreigt oorlog. Een heftige strijd tussen rooms-katholieken en protestanten. Vooral generaal Tilly is dreigend aanwezig met zijn verwoestende legermacht. De mensen zijn ongerust en bang! Tot nu toe leven ze in de omgeving van Worms in vrede met elkaar, ondanks de verschillen in geloof. Het gezin van Johan is protestants. Johan tobt over de vraag of hij wel een kind van God is. En hoe kun je dat zeker weten? In gesprekken met zijn vriend, de oude, gelovige boswachter Frederik, stelt hij daarover vragen en krijgt antwoorden. Uit die antwoorden blijkt dat zijn vragen in de catechismus aan de orde komen.

Zo blijkt die catechismus geen theoretisch boek te zijn, maar juist antwoord te geven op alledaagse geloofsvragen. Johan ontmoet een meisje waar hij verliefd op wordt. Dat

meisje is rooms-katholiek, wat aanvankelijk geen probleem is voor Johan. Hij ontmoet Karl, de protestantse stadskoerier van Worms en sluit vriendschap met hem. Ook in gesprekken met deze koerier komt de kern van het geloof aan de orde. De stadskoerier krijgt opdracht naar Denemarken te reizen om hulp te vragen in de strijd voor vrijheid van godsdienst. Hij vraagt Johan om met hem mee te gaan.

Deel 2: Wie zoekt zal vinden

Johan en Karl reizen samen te paard naar Denemarken om bij de Deense regering steun voor de stedenbond te zoeken. Het is een spannende tocht in een omgeving waar oorlog dreigt. Onderweg ontmoeten ze een monnik, die overste van een klooster blijkt te zijn. Die heeft al snel in de gaten dat de twee jongemannen protestanten zijn en begint hun van alles te vragen. Zo ontstaan mooie geloofsgesprekken over de roomse en de protestantse leer. Door goed te luisteren groeit bij Johan de kennis van de Bijbel. De gesprekken gaan in zo'n prettige sfeer, dat de monnik hen uitnodigt in het klooster te overnachten. Daarna gaat de reis verder en na veel ontmoetingen, wederwaardigheden en gesprekken komen ze uiteindelijk in Kopenhagen. Daar kan de koerier zijn opdracht uitvoeren en wachten op een antwoord. De terugreis kan beginnen.

Deel 3: Het geloof behouden

Die terugreis is nog spannender dan de heenreis. Onderweg ontmoeten ze verschillende keren ongelofelijk ruwe soldaten van generaal Tilly. Gelukkig zijn er ook betrouwbare mensen die hen helpen, zoals de broeders uit het klooster waar ze op de heenreis geweest zijn. Eindelijk komt Johan weer in zijn eigen omgeving. Ook daar blijken de soldaten behoorlijk huisgehouden te hebben! De mensen zijn schuw en bang. Veel protestanten zijn gevlucht, gevangen of gedood. Hun huizen geplunderd. Na lange tijd ontmoet Johan ook zijn meisje weer. Haar familie is gespaard en heel blij dat Johan na de lange reis weer veilig is teruggekomen. Maar heeft Johans relatie met zijn meisje nog wel toekomst? Voordat hij daarover een beslissing neemt, wil hij zo snel mogelijk naar het dorp waar zijn ouders wonen. Het laat zich raden dat ook daar veel is gebeurd!

Een paar opmerkingen

Dit boek is, zoals ik aan het begin al zei, een heruitgave van de eerder verschenen boeken 'Wat zoekt gij?', 'Wie zoekt zal vinden' en 'Het geloof behouden'. Nu zijn die drie dus verschenen in één band. Het nadeel daarvan is dat het een dik boek is geworden. In een tijd waarin jongeren over het algemeen weinig lezen, lijkt me dat een drempel. Ook vind ik het jammer dat het taalgebruik in de geloofsgesprekken soms archaisch is. Dat past natuurlijk in de tijd waarin het verhaal speelt, maar voor jongeren in deze tijd is dat lastig. Hier en daar wat aanpassingen door eigentijds taalgebruik zou in deze heruitgave niet verkeerd geweest zijn.

Conclusie

Het is heel bijzonder hoe de schrijver de invalshoek van de geschiedenis heeft gekozen om de inhoud van de catechismus 'in het gewone leven' te zetten. Het is hem goed gelukt te laten zien hoe het geloof van Johan tot verdieping komt.

Mijn aanvankelijk negatieve houding is al lezend omgeslagen. Wat me eerst kritisch maakte vind ik nu een bijzaak. Het is een geweldig boek! De schrijver is er echt in geslaagd dit stukje geschiedenis tot leven te wekken en het belang van de inhoud van de catechismus voor het voetlicht te brengen. Al met al is dit een boek geworden voor toch wel minimaal 15-jarigen, die gewend zijn te lezen.

Maar ook ouderen kan ik het echt aanraden! ■

N.a.v.:
M. Timmermans,
Zoeken en zeker vinden (Apeldoorn: De Banier, 2023), ISBN 9789402908657, 734 pag., prijs: € 24,95, E-book: € 18,49.

UIT TROUW

VAN 2 DECEMBER 2023

Bent u de uitkomst van 22 november al te boven? Dat was toch een ingrijpende verschuiving in het politieke landschap die maar weinigen verwacht hadden. Natuurlijk, we zien het bij herhaling. Vijf jaar geleden, bij de Statenverkiezingen van 2019, een stevige winst voor Forum voor Democratie, daarna een nog sterkere winst voor de BoerBurgerBeweging bij de statenverkiezingen van vorig jaar. En dachten we in de zomer nog aan een grote uitslag voor NSC van Pieter Omtzigt, alles werd door de winst van Wilders met zijn PVV in een heel ander daglicht geplaatst. Is dit Nederland? Ons Nederland? Dat zoiets hier zou gebeuren, wie had dat verwacht? En daarbij, stevig verlies voor CDA en CU. De SGP wist zich te handhaven.

We blikken terug met Lodewijk Dros in Trouw van 2 december 2023:

Hoe de christelijke zuil van het politieke toneel verdwijnt

De drie christelijke partijen hebben in de Tweede Kamer nog maar elf zetels over. Een historisch dieptepunt. Kenners wijzen op afnemende kiezersloyaliteit, en verrechtsing van gelovigen.

“Schrijf maar op”, zegt Govert Buijs, “woensdag 22 november 2023: de dag waarop de Nederlandse verzuiling eindigde.”

Buijs is als hoogleraar politieke filosofie verbonden aan de Vrije Universiteit en betrokken bij het CDA. “Daar waar- schuwde ik tien jaar geleden al voor: we hebben geen ijzeren voorraad aan kiezers.”

Dat was wennen. Want sinds de dagen van Abraham Kuyper – eind 19de eeuw – was het duidelijk: was je gereformeerd, dan stemde je op de ARP. Voor katholieken was het sinds Herman Schaepman even helder: KVP.

“Alle levensbeschouwelijke stromingen bedienden zich van de antithese. Je zette je af tegen anderen, wat enorm helpt als je je wilt organiseren. Dat resulteerde in zuilen. Je wist naar welke kerk of school je ging, welke partij je stemde, in welke

media je betrouwbare informatie kon vinden. Na de Tweede Wereldoorlog beleefde de verzuiling haar hoogtepunt. De merktrouw was groot.”

Wás groot, benadrukt Buijs. “Nu zie je een aardverschuiving in het kiesgedrag.” Zijn eigen CDA is tot een kleine partij gereduceerd, de ChristenUnie is voor het eerst in haar bestaan kleiner dan de SGP.

De SGP bleef op drie zetels staan. Wat de nieuwe partijleider Chris Stoffer verleidde tot het volgende bericht op X: ‘Verwonderd over de enorme trouw van onze achterban. Dankbaar!’ Maar Buijs vindt dat Stoffer zich van die trouw niet te veel moet voorstellen. “Zelfs in de SGP is er van alles aan de hand. In de Biblebelt heeft die na een eeuw haar vanzelfsprekende positie verloren. Ik was in Bunschoten en hoorde daar bij de bakker dat mensen van de SGP waren overgestapt naar de PVV. Dat de SGP nationaal toch even groot is gebleven komt door aanwas van elders, maar verandert niets aan de stelling dat de vaste kiezer een uitstervende mensensoort is.”

Wanneer aan dit fenomeen is lastig voor wie in de afgelopen zestig/zeventig jaar met een vaste groep partijen te maken heeft gehad waarbij tussen die groep partijen de zetelwisselingen plaatsvonden. Concreet betekende dat in de laatste decennia of CDA of PVDA en later of VVD als grootste. Dat verandert na 2010.

Het rechtse blok in de Tweede Kamer is niet echt gegroeid, maar wel naar rechts opgeschoven. Het doet Bart-Jan Spruyt goed. Hij is publicist, rechts-conservatief opiniemaker en verbonden aan het seminarie van de Hersteld Hervormde Kerk. In een podcast van *CVandaag* zegt hij: “Die vreselijke linkse politiek hangt een tijdje in de touwen. Dat verwelkom ik zeer.”

Verrechtsende gelovigen

Net als Spruyt, maar met minder waardering, ontwaart hoogleraar Buijs een tendens naar conservatisme op het christelijke erf. “Vrijzinniger stromingen, zowel de katholieke als de protestantse, zijn ingestort. De resterende gelovigen verrechtsen.”

Ook onder jongeren signaleert Buijs een ruk naar populistisch rechts. “Als je onder de 25 bent, dan weet je niet dat Wilders het over ‘kopvoddentaks’ had, en andere akelige dingen zei, want dat was in 2009. Mijn studenten zaten tijdens de kredietcrisis, die in 2008 begon, nog op de basisschool.”

Onze partijvoorkeur, zegt politicoloog Buijs, wordt niet meer langs ideologische scheidslijnen geordend, maar is ‘issue-georiënteerd’. “Waar de orthodoxe achterbannen van CDA en vooral CU en SGP zich vroeger vreselijk opwonden om abor-

tus en christelijk onderwijs, spelen die thema’s vandaag nauwelijks meer. De emoties daarover zie je nog wel in de VS, niet hier. Ze hebben dus hun mobiliserende werking verloren.”

Eén onderwerp weet de gemoederen nog wel te verhitten: migratie. Buijs: “Uitgerekend daar wisten de christelijke partijen zich geen raad mee, net als met de door behoudende christenen ervaren dreiging van de islam.”

‘Ik was in Bunschoten en hoorde daar bij de bakker dat mensen van de SGP waren overgestapt naar de PVV’

Wat hier wordt weergegeven zal door veel lezers in de eigen omgeving herkend worden. Onder christenen is stemmen op een christelijke partij geen automatisme meer en de aantrekkingskracht op niet-christenen is vrijwel verdwenen. U zult allen in uw omgeving geloofsgenoten kennen – of wellicht u zelf – die op NSC, BBB of zelfs PVV hebben gestemd. In traditioneel grote bolwerken van de CU zijn forse dalingen te zien. Bij het CDA is dat al veel langer aan de gang, maar nu wel heel sterk.

We lezen verder in Trouw over de SGP. Is die partij stabiel gebleven of is ook daar sprake van verschuiving? De hersteld-hervormde Spruyt beweegt zich al langer in de rechts-conservatieve flank van de politiek. Maar ook dominee Zondag (SGP), niet de minste in zijn kerken, ziet het bij de jongeren in zijn gemeente:

De SGP is wonderwel stabiel gebleven, zegt predikant Wijnand Zondag. Hij is predikant van de Gereformeerde Gemeente te Dordrecht, maar ook jurist,

econoom en hoogleraar Kerk, Recht en Samenleving aan de theologie-opleiding in Apeldoorn en overtuigd SGP'er. "Toch zijn er nogal wat jongeren overgestapt, om strategische redenen, naar PVV en Omtzigt."

Dat 'zijn' jongeren de oude partijtrouw kwijt zijn, merkte hij weeks voor de verkiezingen. "Toen besprak ik met mijn catechisanten of je op bijvoorbeeld de niet-christelijke PVV mag stemmen. Nou, daar bleek een deel héél makkelijk over te denken. 'Waarom niet?', vroegen ze."

"En als dat een versoepeling van de abortuswetgeving met zich meebrengt, hield ik ze voor? Dat vonden ze niet doorslaggevend. De medisch-ethische kwesties die voor ons ooit alles beslissend waren, spelen nauwelijks een rol meer. Dat verbaasde me. De partijloyaliteit is weg. Wij pikerden er niet over om geen ChristenUnie of SGP te stemmen. Gewoon ondenkbaar. CDA was al een hele stap.

'De medisch-ethische kwesties die voor ons ooit alles beslissend waren, spelen nauwelijks een rol meer'

"Wat ik mijn catechisanten heb meegegeven is dat die kleine partijen – ja, ook het CDA hoort daar nu bij – de waakvlammetjes van onze maatschappij zijn. Die je aan moet houden. Maar nee, van mij kregen ze geen klemmend stemadvies. Die tijd is echt over."

Dat de christelijke politiek gemarginaliseerd is, is 'ten dele waar', relativeert Zondag. "Ze is klein, maar de christenen

zijn er nog. Al stemmen ze op andere partijen, of stellen ze zich verkiesbaar voor andere dan christelijke partijen."

Valse godsdiensten weren én uitroeien

De Dordtse predikant klinkt niet enthousiast over de PVV. "Het is een onemanshow van Wilders die van alles roept en niets waar gaat maken." Maar dat SGP'ers zich bij diens anti-islamretoriek thuis voelen, begrijpt Zondag wel. "In artikel 36 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis staat dat de overheid de taak heeft 'om te weren en uit te roeien alle afgoderij en valse godsdienst'."

Vroeger dacht men daarbij aan het katholicisme, nu aan de islam. Die geloofsbelijdenis, opgesteld in 1561, is een van de identiteitsbepalende geschriften van calvinistische kerken. Sommige kerkgenootschappen hebben 'artikel 36 NGB' inmiddels geschrapt. De SGP niet, de partij heeft het in haar beginselprogramma staan.

Hier worden wel heel grote stappen gezet. Het betreffende gedeelte van artikel 36 NGB (de zogenaamde 21 woorden) is binnen de gereformeerde kerken geschrapt, maar de rest van artikel 36 staat overeind. En ook daar gaat het over een rol van de overheid waarvan bij Wilders weinig tot niets te herkennen is. Uiteraard is er onderscheid tussen geloofsartikelen en een politiek program, maar de inhoud van geloofsartikelen en de betekenis ervan voor de openbare samenleving kunnen zeker in een politiek program terugkomen. Zo kenden we dat bij het vroegere GPV. De relatie die Zondag legt tussen de 21 woorden en de islamretoriek blijkt in zijn eigen leven ooit een rol te hebben gespeeld:

"De toepassing in de praktijk, daar worstelt de SGP mee", zegt Zondag. Zelf is hij er helder over: het is een 'geloofsartikel, géén politiek programma'. Daarmee neemt hij afstand van wat hij over de islam schreef in 1995, in de jongerenbrochure *Extreem rechts & SGP*. Er sprak een soort geestverwantschap uit tussen het islamstandpunt van Wilders' voorloper Hans Janmaat van de Centrumpartij en de SGP. Geschreven "in jeugdige overmoed", zegt Zondag nu.

In theorie kan deze anti-islamhouding de refo-geesten rijp hebben gemaakt voor Wilders. "Daarin voelen ze zich door hem begrepen", beaamt Zondag. "Maar ik denk dat ze zich niet zozeer door die geloofsbelijdenis laten sturen, eerder door de algemeen levende zorgen over de islamisering van ons land."

Nieuwe verlossers

Of 22 november de slotdag was van de Nederlandse verzuiling, zoals Govert Buijs stelt? "Dat valt wel mee", zegt de socioloog Bernadette van den Berg-Slagter. Ze schreef mee

aan het verkiezingsprogramma van de ChristenUnie, de partij waarvoor ze Statenlid in Drenthe is. Haar partij heeft een fors verlies geleden, maar dat wijt ze vooral aan de deelname van de CU aan het kabinet-Rutte IV.

“Mensen stemmen op gevoel. Ze geloven niet dat de regeringspartijen oplossingen gaan bieden – die heeft de regering ook niet geleverd, kijk maar naar de stikstofproblemen, wonen, en het huisvesten van vluchtelingen. Dus lopen ze achter politici aan die frisse beloften doen. Dat zijn de nieuwe verlossers.”

Daarnaast attendeert Van den Berg op een ander verschijnsel. “Veel christelijke kiezers voelden zich verantwoordelijk voor het land, dus stemden ze op Timmermans om te voorkomen dat de PVV de grootste werd. Dat was niet fijn voor mijn partij, toch vond ik het stiekem wel mooi.”

Het zijn wel weinig zetels die de christelijke partijen in de nieuwe Tweede Kamer krijgen, erkent sociologe Van den Berg, nog geen dozijn. Niettemin spreekt ze niet van marginalisering. “Ik heb me verdiept in kiezersstromen. Die zijn altijd in beweging, nu wel meer dan voorheen. Als de omstandigheden veranderen, kan de burger zomaar een andere keus maken en draait de kiezersstroom om, in onze richting.”

Dat laatste klinkt wel heel erg opportunistisch. We zullen als christenen er mee moeten leren leven dat er geen echt grote christelijke partij is die er in dit land qua omvang toe doet. Des te belangrijker is de inhoud van de boodschap en degene die de boodschap brengt. Daarin zie je waardering voor Bontenbal en Bikker die beiden geregeld in programma's de ruimte krijgen. Maar daarmee haal je de zetels niet zo maar terug.

Links en conservatief

Volgens de rechts-conservatieve opinieleider Bart-Jan Spruyt is het net goed voor de ChristenUnie dat ze kloep heeft gekregen – vooral ten gunste van NSC en de SGP. De voorhoede van de CU heeft een mix van christelijke en progressieve idealen omarmd en de eigen conservatieve achterban niet begrepen, zegt hij in een podcast van het online platform CVandaag. De ChristenUnie is, aldus Spruyt, een ‘verdoelde evangelische actiegroep’ geworden.

Dat ziet Van den Berg anders. “André Krouwel, de maker van het Kieskompas, zei een paar jaar geleden: ‘Jullie zitten op een unieke plek, links en conservatief’. Maar daar zit nu NSC tegenaan geplakt, het CDA zit nu ook in de buurt.”

Dat de CU rechtsaf zou moeten slaan, zoals Spruyt bepleit, vindt ze een slecht idee. “We gaan onze koers niet aanpassen. Wel moet je als partij af en toe achterom kijken of je kiezers

je tempo nog volgen. Maar ik zie onder het jonge deel van onze achterban juist ook een verlinksing: zo demonstreerden ook christenen op de A12 met Extinction Rebellion voor een ander klimaatbeleid. We zijn gelukkig een christelijk-sociale middenpartij.”

‘Het geslonken aantal zetels voor de drie christelijke partijen is “een goede weerspiegeling van de omvang van de kerkelijkheid in Nederland”

Het geslonken aantal zetels voor de drie christelijke partijen is niet zozeer een dreun voor de christelijke politiek, als wel ‘een goede weerspiegeling van de omvang van de kerkelijkheid in Nederland’, zegt Marietta van der Tol nuchter. De wetenschapper houdt zich bezig met de verhouding tussen politiek en religie, in Oxford, waar ze het internationale programma *Protestant Political Thought* leidt.

Radicaal-rechtse krachten

Grote aantallen christelijke stemmers heeft de PVV niet binnengehaald, stelt Van der Tol. “Toch mogen we ons wel druk maken om Wilders’ populariteit. Hij staat sympathiek tegenover Rusland, wil Oekraïne niet meer met wapens steunen. Rusland verwelkomt de stembusoverwinning van Wilders. In Hongarije, waar hij regelmatig komt en de steun geniet van de regering-Orbán, ligt de vertaling van zijn boek *Halál-listán* te koop in Orbán-gezinde kerken.”

Van der Tol bestudeert “radicaal-rechtse krachten die graag steunen op christelijke netwerken. Dat fenomeen zie ik in Hongarije, in Polen, Brazilië en Amerika.” Ze hoopt dat Nederland na 22 november niet in dat rijtje komt te staan.

Nederlandse spelers in die netwerken zijn er al wel. Ze opereren ‘op het snijvlak van radicaal-rechts en ultra-orthodoxie’. Van der Tol noemt opinieleider

‘Blijven de PVV-stemmen uit orthodox-protestantse hoek daar, of bewegen ze straks mee naar de volgende hype?’

Bart-Jan Spruyt, die eerst de FvD een warm hart toedroeg en nu weer de PVV; de vermogende zakenman en prediker Cor Verkade en de afzwaaiende SGP-leider Kees van der Staaij. “Misschien zijn het er niet veel en zijn ze zelfs niet eens representatief, ze kunnen wel invloedrijk zijn.”

Een restzetel van FVD en een onderscheiding van Orbán

Van der Tol wijst in haar bijdrage aan de nieuwe bundel *The Christian Right in Europe* op de vrijage tussen FvD en SGP, die de SGP in 2019 een restzetel opleverde. En op een onderscheiding van de regering-Orbán, die Van der Staaij kreeg voor zijn inzet voor gezinswaarden. Dat gebeurde tijdens de World Congress of Families, waar christelijke en conservatieve politici samenkwamen met radicaal-rechts uit Europa, Rusland en de VS.

Zelfs nadat de FvD radicaliseerde, bleef de SGP ermee samenwerken. Daardoor,

aldus Van der Tol, wekte de partij de indruk ‘uiterst rechtse ideeën respectabel te vinden’.

Blijven de PVV-stemmen uit orthodox-protestantse hoek daar, of bewegen ze straks mee naar de volgende hype – de BBB scoorde óók hoog in de Biblebelt een half jaar geleden? Dat weten we nog niet, antwoordt Van der Tol. “Maar er bestaat wel degelijk een voedingsbodem voor het PVV-denken in SGP-kringen. Daar slaat niet zozeer het euroscepticisme aan, als wel het anti-islamsentiment, het wantrouwen naar de overheid en de steun voor Israël.”

Een andere ‘overlap’ is de nadruk op het christelijk karakter van de natie. Dat is voor orthodox-protestanten riskant, zegt Van der Tol. “Want ze leggen hun christelijke identiteit in handen van radicaal-rechts, dat zelf seculier is. Ze zeggen eigenlijk dat een seculiere partij hun belangen prima kan behartigen, misschien zelfs beter dan de ‘eigen’ christelijke partijen. Daarmee schaden ze hun eigen geloofwaardigheid, ook met het oog op de toekomst.”

Uiterst rechts betreft christenen er graag bij

“Men maakt in uiterst rechtse kringen graag ruimte voor gelovigen. Bij de rechts-radicalen partij Alternative für Deutschland zie ik dat ook, daar zijn christenen bij betrokken. Die mogen meewerken aan de extreem-rechtse belangen, maar hangen er uiteindelijk maar een beetje bij.

“Uiterst rechts ziet de liberale democratie niet zitten, terwijl juist die democratie religieuze groeperingen hun vrijheid garandeert. Door de samenwerking met radicaal-rechts schieten christenen zichzelf in de voet. Die orthodoxe kerken én de christelijke partijen zouden zich moeten afvragen hoe het komt dat hun achterban zich daar zo makkelijk toe laat verleiden.”

De positie van de SGP als zogenaamde stabiele factor krijgt hiermee wel een andere inkleuring. We zijn in Nederland niet van het populisme af en niet van de verrechtsing. Natuurlijk moet je geen verdoolde evangelische actiegroep worden, zoals Spruyt schampert, waarbij hij gemakshalve tussen ‘christelijk’ en ‘conservatief’ een isgelijkteken lijkt te zetten.

Vrolijk word je hier als christen niet van. Dat legt tegelijk een verantwoordelijkheid bij ons allen, om om ons heen, in onze families, kerkelijke gemeente en meer, te blijven opkomen voor de betekenis van christelijke politiek. De val van de zuil mag niet de val van christelijke politiek zijn. ■

Nader Bekeken is een periodieke uitgave van de Stichting Woord en Wereld en verschijnt 11 x per jaar. De Cahiers tot versterking van het gereformeerde leven die de stichting in de loop der jaren uitgaaf zijn in PDF verkrijgbaar.

DAGELIJKS BESTUUR VAN DE STICHTING WOORD EN WERELD
Voorzitter

Ds. J. Wesseling (a.i.)

Secretaris

W. Hindriks

Penningmeester

G.F. Slump

REDACTIE NADER BEKEKEN

Hoofdredactie

Dr. P. Boonstra

Eindredactie

B. Seldenthuis

D.E. Slump-Schoonhoven

Redactie

Ds. S.M. Alserda

Drs. H.J. Boiten

Ds. C. van Dijk

Dr. B. van Egmond

Drs. B.P. Hagens

Drs. J.W. van der Jagt

Ds. P.L. Storm

Redactiesecretariaat

Ds. S.M. Alserda

Melkweg 49, 7904 ER Hoozeveen

Tel.: 06-165 61 146

Mail: redactie@woordenwereld.nl

Medewerkers Nader Bekeken

Dr. H.H. van Alten, Pretoria ZA

Ds. J. Beekhuis, Hoozeveen

Drs. L. Bezemer, Hattem

Drs. F.J. Bijzet, Emmen

J.H. Bollemaat, Dalftsen

H. Boomstra, Den Helder,

tekeningen/cartoons

A.C. Breen, Dunsborough, WA

Drs. E. Brink, Waddinxveen

Drs. J.J. Burger, Veenendaal

Ds. H. Drost, Grafhorst

Ds. P. Drost, Übelbach (Oostenrijk)

Drs. L.W. de Graaff, Heerde

Dr. A.N. Hendriks, Amersfoort

Prof. dr. P.H.R. van Houwelingen,

Kampen

Prof. dr. G. Kwakkel, Kampen

Ds. R.Th. Pos, Steenwijk

Ds. A. van der Sloot, Steenwijk

Dr. R.T. te Velde, Wezep

Dr. H. Veldman, Zuidhorn

Dr. H.T. Wendt

Ds. J. Wesseling, Arnhem

Drs. Joh. de Wolf, Amersfoort

Basisontwerp: Studio TinekeWerk

Vormgeving, prepress, fotografie:

Studio Bert Gort, Grijpskerk

Druk: VellendrukkerijBDU b.v.,

Barneveld

Gesproken versie: Nader Bekeken

is ook op Daisy-cd en Webbox

verkrijgbaar.

Inlichtingen: Chr. Bibl. voor Blinden

en Slechtzienden,

tel. 0341-56 54 77, e-mail

klantenservice@cbb.nl.

Adreswijzigingen en/of opzeggingen

INTERNET:

• www.woordenwereld.nl

• woordenwereld@spabonneservice.nl

• naderbekeken@spabonneservice.nl

POSTADRES:

• Woord en Wereldabonneservice,

Postbus 105,

2400 AC Alphen aan den Rijn

TELEFOON:

• 088 - 110 20 42

• 0172 - 47 60 85

Beëindiging abonnement:

tenminste 4 weken voor het einde van de abonnementsperiode.

Bezorgklachten:

www.woordenwereld.nl/klantenservice

Meer informatie en abonnementsvoorwaarden op www.woordenwereld.nl

Abonnementsprijzen:

Nader Bekeken € 51,15

Nader Bekeken (buitenland Europa)

€ 100,15

Nader Bekeken (buitenland overig)

€ 111,65

Nader Bekeken studenten € 30,25

Nader Bekeken cadeau-abonnement

€ 25,60

Nader Bekeken PDF € 30,25

Prijzen losse verkoop:

Nader Bekeken € 4,75 (incl. verzendkosten)

Cahier PDF € 4,00

Bankrekeningnummer:

NL 75 INGB 0007 2255 58

Bic-code: INGBNL2A

Deze tarieven gelden bij machtiging

(automatische incasso).

Voor betaling per acceptgirokaart of per

eigen overschrijving geldt een opslag

van € 2,-

Bankrekeningnummer voor giften:

NL42 RABO 0324 6259 01

De stichting Woord en Wereld heeft geprobeerd alle rechthebbenden te achterhalen en in te lichten. Mocht de vermelding van eigenaar of copyright onjuist of onvolledig zijn, neemt u dan contact op met de redactie.

Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd worden en/of openbaar gemaakt worden zonder schriftelijke toestemming van de redactie.

ISSN 1380 - 3034

www.woordenwereld.nl

Neem nu een jaarabonnement en ontvang de special 'De bijbel of een biertje' gratis!

Ga voor het afsluiten van een abonnement naar www.woordenwereld.nl

Kijk eens op onze website!

www.woordenwereld.nl

Daarop kunt u:

- de laatste nummers van Nader Bekeken bekijken;
- het artikel van de maand uit de laatste nummers downloaden;
- nummers die langer dan een jaar geleden verschenen zijn downloaden;
- informatie over de cahiers van Woord en Wereld vinden;
- met de zoekfunctie allerlei onderwerpen vinden waarover iets geschreven is.

U kunt ons steunen door uw voor de belasting aftrekbare giften te storten op rekening NL42 RABO 0324 6259 01 ten name van de Stichting Woord en Wereld. Zij die de stichting testamentair willen gedenken, kunnen gebruikmaken van de volgende formulering: Ik legateer (... bedrag invullen ...) vrij van kosten aan de Stichting Woord en Wereld, statutair gevestigd te Haarlemmermeer. Wij zijn een ANBI-instelling.

Na de bevrijding

Schoon en stralend is, gelijk toen, het voorjaar,
Koud des morgens, maar als de dagen verder
Opengaan, is de eeuwige lucht een wonder
Voor de geredden.

In 't doorzichtig waas over al de brake
Landen ploegen weder de trage paarden
Als altijd, wijl nog de nabije verten
Dreunen van oorlog.

Dit beleefd te hebben, dit heellijfs uit te
Mogen spreken, ieder ontwaken weer te
Weten: heen is en nu voorgoed, de welhaast
Duldlooze knechtschap –

Waard is het, vijf jaren gesmacht te hebben,
Nu opstandig, dan weer gelaten, en niet
Eén van de ongeborenen zal de vrijheid
Ooit zoo beseffen.

J.C. BLOEM (1887-1966)
UIT: *SINTELS*, 1945

Het is mei 1945 als de dichter dit gedicht schrijft. Het is prachtig weer, net als vijf jaar eerder, toen de oorlog uitbrak. Deze nieuwe wereld van vrede en opbloeiende lentedagen wordt door de overlevenden ervaren als niets minder dan een wonder. Ook is er de terugkeer van de vertrouwde alledaagsheid, terwijl achter de horizon de oorlog nog hoorbaar verder naar het oosten verdwijnt. De dichter realiseert zich dat het een voorrecht is elke dag te mogen ontwaken in het besef dat de onderdrukking nu echt voorbij is. De naoorlogse generaties zullen nooit helemaal de volle betekenis van de vrijheid doorgronden. En dat houdt ook een waarschuwing in ...